

# Extremismus v penitenciární praxi

Bc. Pavel Černý

---

Diplomová práce  
2015



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Fakulta humanitních studií

  
INSTITUT  
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Institut mezioborových studií Brno  
akademický rok: 2012/2013

## ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Pavel ČERNÝ**  
Osobní číslo: **H128097**  
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**  
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Extremismus v penitenciární praxi**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- extremistické skupiny a hnutí a jejich symboliku,
- analýza projevů extremismu v penitenciárním prostředí,
- úlohu Vězeňské služby ČR v boji proti extremismu.

Součástí práce bude empirické šetření event. realizovaný výzkum (kvantitativní, kvalitativní, smíšený) zaměřený na zjištění vztahu (věkové, vzdělanosti...) sociální skupiny k extremismu v penitenciárním prostředí.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

**CORTE IBÁÑEZ, L. de la. Logika terorismu. (Přel. Novotná, J.). Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1724-6.**

**ČERNÍKOVÁ, V. a kol. Sociální ochrana: terciální prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.**

**FIALA, P. Politický extremismus a radikalismus v České republice. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1798-8.**

**HÁLA, J. Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5.**

**CHARVÁT, J. Současný politický extremismus a radikalismus. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-098-6.**

**CHMELÍK, J. Symbolika extremistických hnutí. Praha: Armex, 2000. ISBN 80-86244-14-8.**

**KALAMÁR, Š. Terminologie a symbolika užívaná soudobou extremistickou scénou. Ostrava: Key Publishing, 2011. ISBN 978-80-7418-103-0.**

**KOPEČEK, P. Problematika politického extremismu ve výchově k občanství. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2011. ISBN 978-80-7464-062-9.**

**MAREŠ, M. Pravicový extremismus a radikalismus v ČR. Brno: Barrister & Principal, 2003. ISBN 80-86598-45-4.**

**SVOBODA I. a kol. Politický extremismus a terorismus jako ohrožení vnitřní bezpečnosti státu. Brno: Univerzita obrany, 2010. ISBN 978-80-7231-769-1.**

**VOJTÍŠEK, Z. Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí. Brno: L. Marek, 2009. ISBN 978-80-87127-21-6.**

**Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.**

Vedoucí diplomové práce:

**doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.**

Katedra sociální pedagogiky

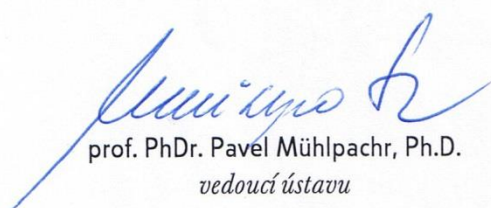
Datum zadání diplomové práce:

**30. listopadu 2012**

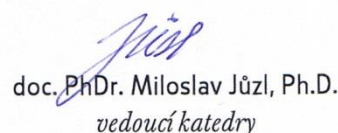
Termín odevzdání diplomové práce:

**31. března 2014**

V Brně dne 30. listopadu 2012

  
prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.  
vedoucí ústavu



  
doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.  
vedoucí katedry

# PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby <sup>1)</sup>;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 <sup>2)</sup>;
- podle § 60 <sup>3)</sup> odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 <sup>3)</sup> odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

V Brně 13.3.2015

PAVEL ČERNÝ

Jméno, příjmení studenta

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

## **ABSTRAKT**

Diplomová práce se ve své teoretické části zaměřuje na extremismus. Postihuje ho v kontextu současné společnosti, popisuje jeho směry a zabývá se jednotlivými extremistickými organizacemi. Diplomová práce dále charakterizuje Vězeňskou službu České republiky a oblast výkonu trestu odnětí svobody. Předkládá výčet negativních důsledků věznění a zabývá se jimi ve vztahu k extremismu. V praktické části se diplomová práce zaměřuje na vnímání extremismu odsouzenými. V závěru jsou uvedeny možnosti řešení této problematiky a doporučené závěry pro praxi.

Klíčová slova: extremismus, levicový extremismus, pravicový extremismus, náboženský fundamentalismus, Vězeňská služba ČR, vězeňství, výkon trestu odnětí svobody, důsledky věznění

## **ABSTRACT**

This thesis in its theoretical part focuses on extremism. It describes him in the context of contemporary society, describes his directions and addresses the various extremist organizations. The thesis also describes the Prison Service of the Czech Republic and the region of imprisonment. Presents a list of negative consequences of imprisonment and are dealt with in relation to extremism. The practical part of the thesis focuses on the perception of extremism convicted. In conclusion, there are possibilities for resolving this issue and recommended conclusions for practice.

Keywords: extremism, right-wing extremism, left-wing extremism, religious fundamentalism, the Czech prison service, prison administration, execution of confinement, effects of imprisonment

Děkuji vedoucímu práce doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za cenné rady a lidský přístup při zpracování diplomové práce.

Poděkování patří také vedení a pracovníkům Vazební věznice v Olomouci za pomoc při realizaci praktické části této diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

**Motto:**

*„Ukažte mi vaše vězení a já vám řeknu, jaká je vaše společnost.“*

Sir Winston Churchill

## OBSAH

<b>ÚVOD</b> .....	<b>10</b>
<b>I TEORETICKÁ ČÁST</b> .....	<b>11</b>
<b>1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ</b> .....	<b>12</b>
<b>2 FENOMÉN EXTREMISMU</b> .....	<b>15</b>
2.1 Hnutí SKINHEADS .....	15
<b>3 PRAVICOVÝ EXTREMISMUS</b> .....	<b>18</b>
3.1 FAŠISMUS .....	19
3.2 NACISMUS .....	19
3.3 ULTRAPRAVICOVÉ SUBJEKTY PŮSOBÍCÍ V ČESKÉ REPUBLICE .....	20
<b>4 LEVICOVÝ EXTREMISMUS</b> .....	<b>22</b>
4.1 KOMUNISMUS.....	22
4.2 ANARCHISMUS .....	23
4.3 ZELENÝ EXTREMISMUS.....	23
4.4 ULTRALEVICOVÉ SUBJEKTY PŮSOBÍCÍ V ČESKÉ REPUBLICE .....	24
4.4.1 Komunistická ultralevicová uskupení v ČR.....	24
4.4.2 Anarchistická ultralevicová uskupení v ČR.....	25
<b>5 NÁBOŽENSKÝ EXTREMISMUS</b> .....	<b>27</b>
5.1 ISLÁMSKÝ EXTREMISMUS A TERORISMUS .....	27
5.2 SEKTY .....	30
5.2.1 Přehled sekt a náboženských hnutí působících v ČR.....	31
<b>6 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY</b> .....	<b>35</b>
6.1 ÚKOLY VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR .....	35
6.2 STRUKTURA VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR .....	37
6.2.1 Organizační jednotky Vězeňské služby ČR.....	37
6.2.2 Organizační složky Vězeňské služby ČR .....	39
6.3 VNITŘNÍ A VNĚJŠÍ DIFERENCIACE ODSOUZENÝCH.....	39
6.4 VYBRANÁ FUNKČNÍ MÍSTA VE VĚZEŇSKÉ SLUŽBĚ ČR .....	43
6.5 ZACHÁZENÍ S ODSOUZENÝMI.....	46
<b>7 NEGATIVNÍ JEVI V PENITENCIÁRNÍ PRAXI</b> .....	<b>49</b>
7.1 REAKCE NA UVĚZNĚNÍ .....	50
7.2 AGRESE .....	52
7.3 SUICIDÁLNÍ JEDNÁNÍ A AUTOMUTILACE .....	53
7.4 PRIZONIZACE.....	54
7.5 RECIDIVA .....	56
7.6 ZVLÁŠTNOSTI KOMUNITY ODSOUZENÝCH .....	57
<b>8 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR A BOJ PROTI EXTREMISMU</b> .....	<b>59</b>
8.1 HISTORICKÁ ZKUŠENOST VĚZEŇSTVÍ S EXTREMISTICKÝMI MYŠLENKAMI .....	59
8.2 SVĚTOVÉ A EVROPSKÉ TRENDY V PENITENCIÁRNÍ PRAXI.....	60
8.2.1 Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězňými.....	60
8.2.2 Evropská vězeňská pravidla.....	61



8.3	STRATEGIE BOJE PROTI EXTREMISMU .....	61
<b>II</b>	<b>PRAKTICKÁ ČÁST .....</b>	<b>65</b>
<b>9</b>	<b>VLIV EXTREMISMU V PENITENCIÁRNÍM PROSTŘEDÍ.....</b>	<b>66</b>
9.1	CÍL VÝZKUMU .....	66
9.2	HYPOTÉZY.....	66
9.3	METODY VÝZKUMU.....	66
9.4	MÍSTO A PRŮBĚH VÝZKUMU .....	67
9.5	VZOREK RESPONDENTŮ .....	67
<b>10</b>	<b>ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU .....</b>	<b>68</b>
10.1	OTÁZKA Č. 1: JAK DLOUHO JSTE JIŽ VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY? .....	68
10.2	OTÁZKA Č. 2: PO KOLIKÁTÉ JSTE VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY? .....	69
10.3	OTÁZKA Č. 3: ZNÁTE NĚJAKOU ČESKOU PRAVICOVOU EXTREMISTICKOU ORGANIZACI, SKUPINU NEBO Hnutí? .....	70
10.4	OTÁZKA Č. 4: ZNÁTE NĚJAKOU ČESKOU LEVICOVOU EXTREMISTICKOU ORGANIZACI, SKUPINU NEBO Hnutí? .....	71
10.5	OTÁZKA Č. 5: SETKAL JSTE SE BĚHEM VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY S PŘÍZIVNCI PRAVICOVÝCH EXTREMISTICKÝCH Hnutí? .....	72
10.6	OTÁZKA Č. 6: SETKAL JSTE SE BĚHEM VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY S PŘÍZIVNCI LEVICOVÝCH EXTREMISTICKÝCH Hnutí? .....	73
10.7	OTÁZKA Č. 7: SYMPATIZUJETE S NĚKTERÝMI MYŠLENKAMI PRAVICOVÝCH EXTREMISTŮ? .....	74
10.8	OTÁZKA Č. 8: SYMPATIZUJETE S NĚKTERÝMI MYŠLENKAMI LEVICOVÝCH EXTREMISTŮ? .....	75
10.9	OTÁZKA Č. 9: SYMPATIZUJETE S NĚKTERÝMI MYŠLENKAMI NÁBOŽENSKÝCH EXTREMISTŮ? .....	76
10.10	OTÁZKA Č. 10: MYSLÍTE SI, ŽE VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY RADIKALIZOVAL VAŠE NÁZORY? .....	77
	<b>ZÁVĚR .....</b>	<b>78</b>
	<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....</b>	<b>80</b>
	<b>SEZNAM TABULEK.....</b>	<b>84</b>
	<b>SEZNAM PŘÍLOH.....</b>	<b>85</b>

## ÚVOD

Stojíme na prahu změn dosavadního způsobu fungování tradiční společnosti. Události, které se v poslední době ve světě dějí, mění zažitý způsob vnímání světa. Jsme svědky smazávání hranic suverénních států, kdy na jejich územích vznikají nové samozvané polostátní celky. Jasný nepřítel neexistuje. Svět se radikalizuje. Válka a násilí jsou opět upřednostňovanými prostředky řešení sporů a prosazování názorů.

Vězeňská služba České republiky pracuje s lidmi za morálním okrajem společnosti, s lidmi, jež byli ze společnosti jí samou dočasně či trvale vyloučeni. Tito lidé si s sebou nesou do vězení jistou pachut' vůči společnosti. Jako takoví jsou snáze radikalizovatelní.

Jako příslušník Vězeňské služby České republiky s desetiletou praxí pozoruji při výkonu služby stále větší míru arogance, agresivity a netolerance.

Diplomová práce se věnuje problematice extremismu a podává jeho charakteristiku. Zaměřuje se na jednotlivé směry a popisuje vybraná extremistická hnutí.

Diplomová práce se také zaměřuje na charakteristiku Vězeňské služby ČR a zejména podává přehled negativních jevů, které se ve vězeňském prostředí vyskytují. Zabývá se tím, do jaké míry mají tyto jevy rozhodující vliv na osobnost odsouzeného.

Tato práce se zaměřuje především na odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody. Obviněné ve výkonu vazby na první pohled neprávem ponechává stranou. Během trestu odnětí svobody však vznikají kvalitativně jiné vztahy mezi odsouzenými navzájem a ty jsou předmětem této práce. Sociální pedagogika zabývající se výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny má v této oblasti rozhodně své místo.

Cílem praktické části diplomové práce je analýza působení extremismu v penitenciárním prostředí, přesněji ve výkonu trestu odnětí svobody. Primárním cílem bylo zjištění, zda se extremistické myšlenky v penitenciárním prostředí vyskytují a do jaké míry ovlivňují a působí na odsouzené.

## **I. TEORETICKÁ ČÁST**

## 1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Tato práce se především zaměřuje na oblast vězeňství, zejména pak na prostředí ve vězeňských zařízeních.

Vězeňství vyjadřuje institucionalizovanou činnost státu v rámci platného trestního práva, která je zaměřena na zadržování pachatelů trestné činnosti za účelem trestního řízení (výkon vazby), jejich dočasnou izolaci od společnosti spojenou s nápravou (výkon trestu odnětí svobody nebo jejich trvalou izolaci od společnosti (výkon doživotního trestu odnětí svobody). (Popelka, 2011, s. 9)

Výkonem vězeňství se zabývají především dvě vědní disciplíny.

První je *penologie*, která se vězeňstvím zabývá v širším kontextu jako součástí trestně právní politiky státu. Druhou je *penitenciaristika*, která se v užším kontextu zaměřuje pouze na vězeňství a jeho aspekty.

Penologie je součástí právní vědy, která se zabývá výkonem trestu. Původ slova penologie pochází z latinského *poena* – trest. Penologie zkoumá účinnost různých druhů trestu, podmínky výkonu trestu, praktické otázky vězeňství, možnosti alternativních trestů, prevenci, recidivu a další. (Popelka, 2011, s. 7)

Penologie využívá poznatky mnoha dalších vědeckých disciplín, zejména pedagogiky, speciální pedagogiky, psychologie, sociální práce, práva, sociologie, medicíny a dalších oborů. (Sochůrek, 2007c, s. 8)

Penitenciaristika, z latinského slova *poenitentia*, tedy lítost, změna mínění nebo smýšlení, obrat, polepšení, napravení, pokání, náprava, se zabývá oblastí nepodmíněného trestu odnětí svobody a obecně můžeme říci, že se jedná o vězeňství, tedy o výkon a účinky trestu odnětí svobody. (Raszková, Hoferková, 2013, s. 6 – 7)

Kýr (2006) uvádí, že penitenciaristika nebo penitenciární nauka je naukou o výkonu a účinnosti trestu odnětí svobody z hlediska obecných a zvláštních podmínek a zejména použitých metod, forem a prostředků nápravně výchovné činnosti podle stupně dosažené nápravy u jednotlivých kategorií odsouzených. Vychází z poznatků vědních oborů aplikovaných na podmínky vězeňství, především z penitenciární psychologie, pedagogiky, sociologie a práva.

Mařádek (2003, s. 49) charakterizuje pojem penitenciární obecněji a pro potřebu této práce výstižněji jako vězeňský, týkající se vězeňství či týkající se zacházení s vězni.

Dále uvádí, že se tento pojem používá spíše tehdy, když zdůrazňujeme, že za podstatu věznění nepovažujeme jen represí, ale nápravu, převýchovu a resocializaci.

Penitenciární praxí, kterou se tato práce zabývá, tedy označujeme obecně výkon vězeňství ve vztahu k obviněným ve výkonu vazby a odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody.

Vědou, která v penitenciárním prostředí působí a zabývá se odbornou prací s odsouzenými, je především *penitenciární pedagogika*.

Penitenciární pedagogika je speciální pedagogická disciplína, zabývající se zvláštnostmi penitenciárního výchovného působení a vztahující se na všechny kategorie odsouzených ve výkonu trestu. Jejím úkolem je za využití poznatků obecné a speciální pedagogiky a dalších vědních disciplín vytvořit systém penitenciární výchovy, který se bude odvíjet z trestní politiky státu a koncepce vězeňství. Současně výzkumem a poznatky z praxe vytvářet nutnost dalších právních úprav výkonu trestu odnětí svobody. (Černíková, 2008, s. 12 – 13)

Předmětem zkoumání penitenciární pedagogiky je výchovná funkce výkonu trestu odnětí svobody, zákonitosti procesu penitenciárního působení na všechny kategorie odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody. Jejím cílem je výchova člověka v souladu se zásadami obecné pedagogiky, která je však omezena zejména délkou trestu odnětí svobody a needukativním prostředím, v němž se vězeň nachází. (Sochůrek, 2007c, s. 9)

Další z významných vědních disciplín zabývajících se penitenciární praxí je *penitenciární psychologie*.

Penitenciární psychologie je součástí forenzní psychologie. Zabývá se psychologickou problematikou věznění člověka, jeho adaptací, prožíváním, psychologickými aspekty zacházení s vězněm včetně aplikace psychologických metod, penitenciární diagnostikou (zařazování odsouzených do skupin), vhodnosti pracovního zařazení vězně, expertizou pro posouzení možného podmíněného propuštění, interakcí vězeň – personál, psychologickým výběrem personálu apod. (Sochůrek, 2007c, s. 9)

Zabývá se zejména třemi základními problémovými okruhy, a to psychologii vězně, psychologii vězeňského personálu a psychologii vězenství. (Mařádek, 2003, s. 51 – 52)

Podstatná část této práce se věnuje problematice extremismu a extremistických hnutí.

Pojem extremismus vychází z latinského slova *extremus*, které znamená nejzazší, tedy krajní, výstřední, z hlediska významu se uvádí jako netolerance, nesmiřitelnost, nejvyhraněnější pozice. (Kalamár, 2011, s. 10)

Chmelík (2001, s. 7) charakterizuje extremismus jako výrazné odchylení se od obecně uznávaných a v aktuální době přijímaných norem.

Z politického hlediska je extremismus chápán jako jakákoli ideologie nebo aktivita, která směřuje proti stávajícímu politickému systému jako takovému a klade se za cíl jeho likvidaci a následné nahrazení vlastní alternativou. O této alternativě se většinou předpokládá, že bude nedemokratická, diktátorská a bude porušovat lidská práva. (Charvát, 2007, s. 9 - 10)

Ze sociologického hlediska lze extremismus charakterizovat jako souhrn sociálně patologických jevů vytvářených více či méně organizovanými skupinami osob a příznivci těchto skupin, s dominujícím odmítáním základních hodnot, norem a způsobů chování platných v aktuální společnosti. (Chmelík, 2012, s. 20)

Pojmem blízkým extremismu je *radikalismus*, který vychází z latinského *radix*, které znamená kořen. Radikalismus je takové jednání nebo řešení, které „jde ke kořenu“. Jazykově se rozhodně nejedná o synonymum extremismus. (Charvát, 2007, s. 10)

Z politického pohledu je politický radikalismus politickým extremismem, u kterého absentují prvky násilí jak v jednání, tak i v proklamacích. Jde o takové politické postoje, které nevedou k odstranění demokratického systému společnosti a pohybují se v rámci daného ústavního pořádku. (Chmelík, 2012, s. 17)

## 2 FENOMÉN EXTREMISMU

Současná vnitropolitická i mezinárodně-politická situace přináší nové hrozby. Díky sociálním změnám a novým kulturním vlivům se společnost stále více radikalizuje. V mainstreamových sdělovacích prostředcích je extremismus populárním tématem. Společnost se víceméně polarizuje na stoupence či odpůrce různých forem extremismu. Za extremisty jsou označovány i skupiny či organizace, které byly do nedávné doby fungující součástí naší společnosti. Příkladem mohou být tzv. zelení extremisté, kterými jsou označováni členové různých ekologických hnutí nebo organizací, kteří své myšlenky a postoje prosazují formou hraničící s porušováním zákona nebo i za jeho hranicí.

V odborné literatuře nalezneme mnoho rozličných dělení extremismu na jednotlivé směry, druhy či typy. Záleží na úhlu pohledu a na odborné oblasti, ve které se autor pohybuje.

Autoři z oblasti bezpečnostních složek státu (Svoboda a kol., 2010; Chmelík a kol., 2012) rozeznávají převážně:

- a) pravicový extremismus,
- b) levicový extremismus,
- c) nábožensky fundamentalistický extremismus,
- d) politický extremismus.

Řada dalších autorů (Černý, 2005; Kalamár a kol., 2011; Lebeda, 2013) dělí extremismus:

- a) pravicově orientovaný,
- b) levicově orientovaný,
- c) nábožensky orientovaný,
- d) ekologický či environmentální.

Formy symboliky extremistických hnutí jsou neuvěřitelně rozsáhlé a někdy i značně originální. Těmi nejzákladnějšími u každého extremistického hnutí jsou: pozdrav, přísaha, znak, oděv, písně, slavnosti aj. (Kotlán, 2003, s. 32)

### 2.1 Hnutí Skinheads

Na tomto hnutí můžeme názorně demonstrovat názorovou rozštěpenost a historickou blízkost extremistických hnutí. Skinheads jsou obecně ve společnosti vnímány jako nejznámější ultrapravicové hnutí. Krajně pravicové názory však vyznává jen jeho část.

Počátky hnutí skinhead sahají do 60. let minulého století, kdy se začali organizovat pracující či nezaměstnaní mladí lidé z městských dělnických rodin. Důvodem byla jejich vnitřní frustrace vycházející z jejich společenského postavení a hlavně díky nedostatečnému vzdělání a nedostatečným materiálním rodinným poměrům neschopnost toto postavení změnit. Jejich společným znakem byla uniformita oblečení a nakrátko ostříhané vlasy (odtud pochází název celého hnutí). U vzniku tohoto hnutí původně nestály myšlenky rasové nadřazenosti či xenofobií myšlenky. Mladí lidé se scházeli v hospodách, kde pili pivo a hovořili o společných zájmech. Tím byl převážně fotbal, kde se účastnili rvaček s příznivci jiných fotbalových klubů. Již tehdy vystupovali proti narkomanům, ale objevovali se u nich i levicové názory.

Radikalizace hnutí nastává v 80. letech minulého století, kdy Anglii sužovala vysoká nezaměstnanost. Hnutí skinheads převzalo krajně pravicové ideje a začalo se otevřeně hlásit k nacionálnímu socialismu.

V současnosti existuje mnoho skupin inspirovaných hnutím skinheads, jak si ukážeme dále. Jednotící roli v těchto hnutích hraje skupinová symbolika. Vyholená nebo nakrátko ostříhaná hlava, tzv. těžké boty, vycházejí z armádní obuvi, bunda amerického letectva (bomber) a džíny nebo armádní kalhoty. Ne všechny skupiny však vyznávají xenofobní a rasistické myšlenky.

Danics a Kamín (2008, s. 59) rozlišují tři hlavní směry vycházející z původního hnutí skinheads. Jsou jimi:

- a) ultrapravicoví skini,
- b) nacionalističtí skini,
- c) skini proti rasismu.

**Ultrapravicoví skini** (dále volně podle Danics, Kamín, 2008, s. 59 – 60)

Tvoří nejsilnější směr hnutí skinheads. Rozešli se s původními hodnotami hnutí a převzali myšlenky fašismu, nacismu, rasismu a antisemitismu. Hnutí má přísně hierarchickou strukturu. K nejznámějším a nejaktivnějším skupinám a organizacím patří Boneheads, White Power Skins, Hamer-Skins, Blood and Honour, White Arian Resistance a Národní odpor.



### **Nacionalističtí skiní**

Tento směr hnutí skinheads je méně militantní než předchozí, proto se snadněji zapojuje do veřejného života a má i větší vliv ve společnosti. Aktivní nacionalistické skupiny jsou často oficiálně zaregistrované. Takto orientované politické strany jsou členy místních samospráv či parlamentů v některých zemích Evropy. Do této skupiny skinheadských hnutí patří nebo patřili Oi-skiní, Vlastenecká liga, Národně vlastenecký svaz, Vlastenecké hnutí českého lva.

### **Skiní proti rasismu**

Členové tohoto spektra hnutí skinheads vystupují protirasisticky a zpravidla jsou opozicí předchozích dvou směrů hnutí skinheads. K tomuto směru bychom mohli zařadit skupinu SHARP – SkinHeads Against Racial Prejudice (česky Skinheadi proti rasovým předsudkům), kteří jsou apolitičtí a vyhraňují se proti ultrapravicovým i ultralevicovým názorům, a skupinu Red-skins, kteří jsou orientováni extrémně ultralevicově, vyznávají myšlenky antifašismu a anarchismu.

### 3 PRAVICOVÝ EXTREMISMUS

Pravicový extremismus popírá princip rovnosti lidí jako duchovního základu demokratického státu. Projevuje se jednostranným vyšším hodnocením vlastního etnika, rasy či národa (etnocentrismus, rasismus, vyhraněný nacionalismus) a v nižším hodnocení skupin, které jsou jiného druhu či cizí (xenofobie, antisemitismus, nenávisť vůči všem cizincům). Namísto principu stejných politických práv pro všechny by měl nastoupit systém, který institucionalizuje fundamentální nerovnost lidí vycházející z původu, národní, etnické, rasové příslušnosti nebo výkonu. (Danics, Kamín, 2008, s. 32)

Hlavní myšlenkou pravicového extremismu je tedy přesvědčení o méněcennosti určité rasy, národa nebo etnika, respektive přesvědčení o nadřazenosti jedné rasy, národa či etnika nad jinými.

Pravicový extremismus je charakteristický zejména tím, že:

- a) odmítá rovnost všech lidí, pohrdá základem demokratického ústavního státu,
- b) projevuje se jednostranným vyšším hodnocením vlastního etnika, rasy nebo národa,
- c) je zaměřený proti skupinám, které se liší,
- d) preferuje násilí a militantismus jako prostředek uspořádání státu,
- e) nadřazuje roli státu nad individuálními právy a svobodami jednotlivců – etatismus,
- f) je zaměřený proti demokratickému ústavnímu státu,
- g) tvrdě vystupuje proti krajní levici a jejím projevům. (Černý, 2005, s. 28 – 29)

Soudobí pravicoví extremisté nemají ucelenou ideologii, která by byla z hlediska konsistentnosti srovnatelná s fašismem či nacismem. Většina ideových koncepcí dnešních pravicových extremistů vychází z rasistického a nacionalistického základu. (Danics, Kamín, 2008, s. 33)

Podstatou rasismu je přesvědčení, že se jednotlivé rasy liší geneticky podmíněnými rozdíly, které mezi nimi vytváří nerovnost. Rasismus stojí na myšlence, že existuje rasová hierarchie, která ovlivňuje uspořádání společnosti. (Kalamár a kol., 2011, s. 26)

Moderní nacionalismus vychází z představy, že lidstvo je přirozeně rozděleno do jednotlivých národů, které mají svou specifickou povahu. Přirozené uspořádání společnosti vychází z jednotlivých národů, jež jsou definovány na základě národních jazyků, národní kultury a národního umění. (Charvát, 2007, s. 32)

### 3.1 Fašismus

Fašismus se dostal k moci díky shodě příznivých okolností. Jednou byla nestabilita nových demokratických režimů, ekonomická krize a druhou vliv bolševické revoluce v Rusku, která vedla k obavám středních a vyšších vrstev v celé Evropě z rozšíření revoluce. (Charvát, 2007, s. 65)

Pojem fašismus pochází s latinského *fascis*, tedy svazek, což odkazuje k symbolu, kterým se označovali v antickém Římě úředníci. Poprvé se fašismus dostal k moci v Itálii prostřednictvím osoby Benita Mussoliniho, který založil politickou stranu Partito nazionale fascista. (tamtéž)

Fašismus je zřejmě tou nejdokonalejší formou extremismu. Pokud je fašismus opravdu důsledný, jsou podoby jeho extremistických konstitutivních znaků jedinečnou a lákavou alternativou demokratického systému. Pro fašismus je typický hluboce propracovaný vůdcovský princip a poměrně konzistentní podoba určení přítele a nepřítele, a to dle rasového, případně i národnostního kritéria. (Kotlán, 2003, s. 53)

Fašismus vychází z kombinace myšlenek syndikalismu, totalitního státu a šovinismu. Odmítá liberální demokracii s její definicí státu jako instituce, která je určena k ochraně individuálních práv. (Charvát, 2007, s. 66)

Z politického hlediska představuje syntézu expanzivního nacionalismu a antimarxistického socialismu. Má tři kořeny. Nacionalismus spojený s rasismem, antikomunismus a antidemokratismus. Jde o vizi spojení lidí v totalitním státě, který prostupuje celou společnost. Usiluje o řešení sociálních otázek, volný trh nahrazuje státem řízenou ekonomikou a usiluje o vytváření korporátních organizací. (Chmelík a kol., 2012, s. 23)

### 3.2 Nacismus

Nacismus vznikl v Německu po první světové válce. Jeho hlavním představitelem a ideologickým vůdcem byl Adolf Hitler. Německo v područí této ideologie svou agresivní zahraniční politikou rozpoutalo druhou světovou válku.

Je těžké vymezit, zda je nacismus spíše pravicovou nebo levicovou ideologií. Převládá názor, že do levicové části politického spektra by bylo možno zařadit snad jen prvotní formy nacismu počátkem dvacátých let minulého století. Původně se nacismus

vyznačoval odporem proti téměř všem politickým směrům (parlamentarismu, liberalismu, bolševismu, kapitalismu). Později se přetransformoval především v antikomunismus, antiliberalismus, antidemokratismus a jeho hlavními prvky se stal nacionalismus, rasismus, antisemitismus. (Chmelík a kol., 2012, s. 15)

Podobnost nacismu s fašismem lze spatřovat v odmítnutí myšlenek rovnosti a v myšlence integrálního nacionalismu. Nacismus upřednostňuje proti fašismu otázku krve, respektive rasy, která byla pro nacismus nejzásadnějším pojmem. (Kalamár a kol., 2011, s. 30.)

### **3.3 Ultrapravicové subjekty působící v České republice**

Na území České republiky působí nebo působilo mnoho různých ultrapravicových organizací, skupin či bojůvek s větším či menším významem pro cele ultrapravicové hnutí. Následující subjekty jsou výčtem těch nejdůležitějších.

#### **Národní odpor**

Národní odpor je na území České republiky rozdělen do devíti regionálně rozdělených skupin. Organizace nemá právní subjektivitu. Činnost Národního odporu se zaměřuje především na pořádání demonstrací, na kterých jeho příznivci mohou vyjadřovat a propagovat své názory. Provozuje webové stránky <http://www.odpor.org>, které definuje jako prostor pro svobodu slova. Články na webových stránkách jsou především zaměřeny protisystémově, proti multikulturalismu, Židům a levicovým extremistům. Propagují především myšlenku národního socialismu. (Svoboda a kol., 2010, s. 81)

Organizace má u nás odhadem nejméně pět set aktivních členů a další stovky pasivních. Členové a příznivci tohoto hnutí spáchali mnoho násilných trestných činů a trestných činů s rasovým podtextem. (Lebeda, 2013, s. 21)

#### **Autonomní nacionalisté**

Autonomní nacionalisté se vyčlenili z Národního odporu v roce 2005, kdy vznikla organizace Autonomní nacionalisté Kladno. Členové se snaží nacházet do té doby pro neonacisty nepřijatelná témata jako ekologie, boj proti drogám, antikapitalismus, odpor proti multikulturalismu a globalizaci.

Autonomní nacionalisté nedefinují národ na základě státní příslušnosti a kulturně na základě společné kultury a jazyka, ale jako kmenovou pospolitost krve na rasovém

základě. Do takového společenství nelze přistoupit, ani z něj vystoupit. Český národ je také vnímán jako suverénní s ostatními národy v rámci sjednocené bílé Evropy. (Danics, Kamín, 2008, s. 37)

### **Blood and Honour Division Bohemia**

Tato skupina sdružuje neonacisty odmítající činnost lidí z okolí Národního odporu a jakékoliv pokusy o autonomní nacionalismus. Blood and Honour Division Bohemia je nejradikálnější militantní součástí neonacistické organizace Blood and Honour, která vznikla ve Velké Británii v osmdesátých letech 20. století. Její původní účel byl distribuovat rasistické a neonacistické materiály mezi mládež. Příslušníci této organizace realizovali řadu násilných a teroristických akcí. (Lebeda, 2013, s. 27)

Po zásazích policie přestala tato organizace u nás vyvíjet aktivní činnost a prezentovala se pouze na internetu. Tuto webovou prezentaci zablokovala v roce 2008 americká FBI. (Danics, Kamín, 2008, s. 37)

### **Vlastenecká fronta**

Tento vlastenecky a nacionalisticky smýšlející spolek byl založen v roce 1993 v Brně. Cílem byla transformace v politickou stranu. Jejím vzorem je prvorepubliková Vlastenecká fronta a Vlajka. Jsou pro vystoupení z Evropské unie a Severoatlantické aliance, odmítají registrovaná partnerství, sňatky mezi různými etniky a multikulturalismus, požaduje obnovení trestu smrti. (Danics, Kamín, 2008, s. 38)

### **Dělnická strana sociální spravedlnosti (DSSS)**

Dělnická strana sociální spravedlnosti je neparlamentní národně-sociální politická strana, která vznikla v roce 2010 jako nástupce Dělnické strany, která byla soudně rozpuštěna. Mezi její programové priority náleží vystoupení z Evropské unie a struktur Severoatlantické aliance, boj proti ilegálním přistěhovalcům, znovuzavedení trestu smrti, samostatnost měst v právní a daňové sféře, zákaz homosexuálních sňatku a další.

V poslední době se silně angažovala v regionech (Šluknovsko, Českolipsko, Duchcov), kde docházelo k nepokojům a demonstracím proti tzv. nepřizpůsobivým skupinám obyvatel. V některých obcích těchto regionů získala Dělnická strana sociální spravedlnosti i zastoupení v obecních zastupitelstvech, ve kterých se snaží prosazovat prvky ze svého politického programu.

## 4 LEVICOVÝ EXTREMISMUS

Levicový extremismus je nejčastěji definován v podmínkách České republiky jako aktivity zaměřené na kritiku společnosti jako systému, které směřují k odstranění chyb společnosti, nikoli tedy společenského systému jako takového, jako je tomu v klasickém anarchismu. (Marešová, 1999, s. 20)

Levicový extremismus klade do popředí princip rovnosti a snaží se jej rozšířit na všechny oblasti společenského života. Levicoví extremisté vycházejí z ucelených ideologií jako je anarchismus nebo komunismus. Zasazují se o totální osvobození člověka od všech společenských (politických, ekonomických, kulturních) vlivů, odmítají dosavadní jednání lidstva. Všichni levicový extremisté se přitom jasně hlásí k „revolučnímu násilí“, které neváhají použít k prosazování svých ne vždy nutně politických cílů. (Danics, 2003, s. 27)

Levicový extremismus je reprezentovaný především anarchoautonomními skupinami, nebolševickými a nacionalistickými skupinami či organizacemi. (Chmelík a kol., 2012, s. 37)

Lebeda (2013, s. 34) rozděluje krajní levici na:

- a) trockisty a socialisty,
- b) komunisty (zejména mládežnické komunistické organizace),
- c) anarchisty (anarchosindikátisté, radikální anarcho-antifašisté),
- d) radikální ekology,
- e) levicové populisty ze sociálních sítí.

Současná levicová extremistická scéna je charakterizována výrazným posunem ve svých aktivitách k činům, které hraničí již s terorismem. Střediskem těchto radikálních aktivit zatím zůstává Spolková republika Německo a Velká Británie. (Chmelík a kol., 2012, s. 37)

### 4.1 Komunismus

Kotlán (2003, s. 59 - 60) charakterizuje zjednodušeně komunismus jako utopickou myšlenku absolutní rovnosti. Kořeny téměř veškerého komunistického extremismu spočívají v myšlenkách marxismu a leninismu; děsivý nádech komunistické myšlenky dal stalinismus. Lenin a později Stalin proměnili nejednoznačné Marxovo a Engelsovo učení v praktickou extrémní politiku.

Komunismus roli státu, tak jako anarchismus, nezpochybňuje, pouze jeho vnitřní uspořádání podřizuje dělnické třídě, která je ideově vrcholnou autoritou, současně transformovanou do politické platformy. (Kalamár a kol., 2011, s. 37)

## 4.2 Anarchismus

Slovo anarchismus pochází z řeckého *ánarchos* = bez vůdce. Ústřední myšlenkou anarchistických ideologií je jejich odmítavý postoj k jakýmkoliv autoritám ve společnosti, tedy zejména potom k jakémukoliv společenskému uspořádání, ve kterém existují autority. Nepřipouští jakoukoliv formu nadvlády člověka nad člověkem. (Kalamár a kol., 2011, s. 35)

Kotlán (2003, s. 67) uvádí, že anarchismus je v duchu své ideje vytvoření beztřídní a bezstátní společnosti krajní pozicí komunismu.

## 4.3 Zelený extremismus

Ačkoliv existují i krajně pravicová ekologická uskupení, lze konstatovat, že většina ekologických extremistů je buď apolitických nebo spojena s levicovým extremismem. (Černý, 2005, s. 39)

Zelený extremismus zahrnuje především dva proudy. *Enviromentální* a *ekologický* či *ekologický* extremismus a radikalismus.

Enviromentálním radikálem je ten, kdo o environmentálních problémech smýšlí výrazně odlišně od většinové společnosti. Ekologickým radikálem je ten, kdo o enviromentálních nebo ekologických problémech smýšlí výrazně odlišně od většinové společnosti a zároveň je přesvědčen, že ekologická ideologie musí nahradit ideologie dosavadní. Enviromentálním extremistou je pak ten, kdo splňuje charakteristiku environmentálního radikála a zároveň obecnou definici extremisty. Ekologickým extremistou je pak ten, kdo splňuje charakteristiku ekologického radikála a zároveň obecnou definici extremisty. (Binka, 2008, s. 95 – 96)

Z trestně-právního pohledu lze ekologický extremismus definovat jako vyhrocené jednání jednotlivců nebo skupin vedené ekologickými pohnutkami, kdy se tyto osoby dopouštějí trestné činnosti, zejména tím, že poškozují majetkové hodnoty a snaží se zabránit některým legálním činnostem škodícím, dle jejich subjektivního hodnocení, životnímu prostředí, které je pro ně nejdůležitější hodnotou. (Černý, 2005, s. 39)

Jde o typ extremismu, který je obtížně definovatelný, a proto je obtížné pod něj řadit různá radikální ekologická hnutí. V tomto ohledu je nutno zdůraznit, že environmentalismus se sice hlásí k principům ekologie, ale proniká za její hranice, zejména do oblasti politiky, kde se stává specifickou politickou doktrínou s pseudonáboženským příděchem. (Danics, Kamín, 2008, s. 49)

Ekologičtí extremisté sní o návratu primitivní společnosti, která by nezatěžovala okolní prostředí. Jsou většinou proti svobodnému podnikání, protože způsobuje chamtivost člověka a poškozování životního prostředí. (Černý, 2005, s. 40)

#### **4.4 Ultralevicové subjekty působící v České republice**

Řada autorů (Charvát, 2007; Kalamár, 2011; Danics, 2011) se shoduje, že na území České republiky působí jen dva levicově extremistické proudy. Prvním jsou *komunistické* (marxisticko-leninské, stalinistické) *skupiny* a druhým jsou *anarchistické skupiny* (anarchosyndikalisté, radikální anarcho-antifašisté atd.).

K extremistickým environmentalistickým a ekologickým hnutím bychom v České republice mohli zařadit některé zeleně orientované anarchistické a trockistické skupiny. Taktéž bychom mohli přiřadit část hlubinných ekologů. Nejblíže se definici zeleně extremistického hnutí blíží Hnutí duha a Nesehnutí. Čistě zelené extremistické hnutí však v současnosti na území České republiky nepůsobí. (Binka, 2008, s. 95-103)

Černý (2005, s. 40) naopak řadí k ekologickým extremistickým hnutím, které v České republice působí, Hnutí za práva zvířat (Snímal Liberation Front) a Země především!

##### **4.4.1 Komunistická ultralevicová uskupení v ČR**

Ultralevicová komunistická scéna je částečně u nás ovlivněna tím, že tehdejší nomenklaturní stranická elita, která by mohla vyvíjet činnost v rámci ultralevice, byla v průběhu naší společenské transformace ekonomicky i sociálně uspokojena. (Danics, Kamín, 2008, s. 40)

##### **Komunistická strana Československa (KSČ)**

Je jednou z ortodoxních frakcí, které vychází z ideologie marxismu-leninismu a jako svůj cíl deklaruje nastolení diktatury proletariátu. Činnost KSČ směřuje k nastolení systému



potlačujícímu lidská a občanská práva a svobody, neslučitelného s pluralitní demokracií a s konceptem právního státu. (Danics, 2003, s. 29)

Předsedou strany byl do loňského roku Miroslav Štěpán. Strana vydává periodikum Československý komunista.

### **Komunistický svaz mládeže (KSM)**

Komunistický svaz mládeže (KSM) je nezávislá, dobrovolná, mládežnická organizace vycházející z učení Marxe, Engelse, Lenina a dalších myslitelů komunistického hnutí. KSM vznikl v roce 1990. V současnosti má několik stovek mladých členů. (Lebeda, 2013, s. 35)

Toto občanské sdružení bylo založeno v roce 1990. V roce 2006 bylo rozpuštěno a po odvolání byla jeho činnost obnovena v roce 2010. (Kalamár, 2011, s. 40)

KSM se prezentuje na webových stránkách <http://www.ksm.cz>. Během období, kdy byla organizace rozpuštěna, zformovala se nová organizace, a to Svaz komunistické mládeže Československa.

### **Svaz komunistické mládeže Československa (SKMČ)**

Tato organizace navazuje na předlistopadovou Komunistickou stranu Československa a její mládežnické organizace. Je nejradikálnější levicovou komunistickou organizací u nás. (Lebeda, 2013, s. 36)

Po rozpuštění Komunistického svazu mládeže pokračoval v jeho činnosti a vystupoval jako jeho nástupnická organizace. Přesto nebyl schopen získat potřebnou podporu veřejnosti. (Chmelík a kol., 2012, s. 43)

#### **4.4.2 Anarchistická ultralevicová uskupení v ČR**

Anarchistická extremistická scéna je v České republice reprezentována především tzv. anarchoautonomy. Jako anarchoautonomní scéna je označováno spojení klasických anarchistů s tzv. autonomním hnutím, tj. nedogmaticky a neideologicky orientovaným, zdánlivě apolitickým hnutím, které zastává radikálně nonkonformní postoje vůči společnosti. Propojení anarchistů a autonomů je důsledkem odklonu od klasických anarchistických idejí. (Chmelík, 2001, s. 23)

### **Antifašistická akce (AFA, ANTIFA)**

Antifa je neregistrovanou organizací sdružující militantní antifašisty, kteří vytváření bojové skupiny vyvíjející činnost v jednotlivých regionech. Česká Antifa vznikla v roce 1996 a je propojena s ostatními zahraničními Antifa organizacemi. Na svých webových stránkách hlásá, že skutečný antifašistický boj se nedá vést přes policii, soudy a státní aparát, ale pouze prostřednictvím přímé akce ohrožených skupin. (Danics, Kamín, 2008, s. 41)

Přestože je myšlenka boje proti nacismu (neonacismu) velmi užitečná a potřebná, může být i zneužita. Antifa hlásá anarchistickou, přesněji anarchosyndikalistickou ideologii. To ji staví z hlediska trestné činnosti na stejnou úroveň jako neonacistická hnutí. (Lebeda, 2013, s. 38-39)

### **Anarchistická federace (AFED)**

Anarchistická federace, dříve Československá anarchistická federace, je česká neregistrovaná anarchistická organizace.

Jedná se o nejstarší klasické anarchistické uskupení u nás. Má celorepublikovou působnost s napojením na zahraničí. Jsou součástí evropské anarchistické federace. (Lebeda, 2013, s. 38)

Tato organizace funguje na principu dobrovolnosti a rozhoduje členská základna, neboť neexistuje centrální orgán. Usiluje o vybudování svobodné a bezstátní socialistické společnosti. Kromě pořádání různých kulturních akcí a demonstrací se snaží pomáhat ostatním radikálně levicovým neautoritářským aktivistům, kteří jsou pronásledováni státní mocí. (Danics, Kamín, 2008, s. 41)

Vedle těchto dvou organizací s celorepublikovou působností se v České republice nachází celá řada regionálních anarchisticky či antifašisticky orientovaných autonomních skupin. Značná personální provázanost se projevuje mj. tím, že mnozí členové výše uvedených organizací jsou současně členy nejrůznějších antiautoritářských iniciativ a kolektivů. Ke společné aktivizaci anarchoautonomních hnutí dochází v souvislosti s bojem proti systému a extremistům z ultrapravicového spektra. (Chmelík a kol., 2012, s. 42 – 43)

## 5 NÁBOŽENSKÝ EXTREMISMUS

V současné době každodenně plní novinové stránky články o radikálních islámských hnutích. Problematika radikalismu ve jménu víry se však netýká jen jednoho náboženství.

Náboženství můžeme v nejobecnějším smyslu charakterizovat jako vztah člověka k tomu, co ho přesahuje, představa nebo pocit, že vedle světa přirozeného existuje svět nadpřirozený, a víra, že je člověk na této transcendentní skutečnosti nějakým způsobem závislý. Tato víra implikuje snahu navázat s nadpřirozenem přímý nebo zprostředkovaný styk. (Blažek, Pokorný, Telcová, 2002, s. 13)

Fundamentalistická víra se nehodlá omezovat jen na sféru osobní morálky a bohoslužeb, ale uplatňuje vliv i na hospodářský a politický život. (Danics, Kamín, 2008, s. 47)

Fundamentalismem je tedy v původním a obecně používaném významu zaměření uvnitř náboženství, prosazující neměnnost dogmat, nepřipouštějící jejich novou interpretaci, trvající na původních rituálech, zvycích a na původním způsobu života vůbec. (Blažek, Pokorný, Telcová, 2002, s. 57)

Náboženský extremismus může být identifikován srovnáním různých postojů k náboženství. Sama náboženská víra by měla být respektována i těmi, kdo ji nesdílejí nebo jejichž mínění je odlišné. (Chmelík a kol., 2012, s. 52)

### 5.1 Islámský extremismus a terorismus

Islám jako jedno z „velkých“ monoteistických náboženství má dlouhou tradici. Přesto je z těchto náboženství nejmladší. Vznikl pravděpodobně v roce 610 v Mekce v dnešní Saudské Arábii, kdy prorok Mohamed zažil své první zjevení. Základními prameny islámu jsou *Korán* a *sunna*.

Korán má pro muslimy podobnou hodnotu jako Bible pro křesťany. Přestože obě náboženství vycházejí ze stejných kořenů, Korán je od Bible obsahově velmi odlišný. Představuje historicky daný a neměnný soubor všech zjevení, které Mohamedovi učinil bůh Alláh.

Sunnou se označuje soubor zaznamenaných činů a výroků proroka Mohameda.

Oba tyto prameny představují základní pilíře islámu jako náboženství, obsahují normy, podle kterých se řídí všichni muslimové. Jak již bylo uvedeno, tyto prameny jsou neměnné, nelze je tedy interpretovat jiným způsobem, než jak byly sepsány. A to i po staletích od jejich vzniku. Striktního výkladu se drží některá islámská hnutí. Ty představují i pro většinově smýšlejícího muslima extrémní myšlenky.

*Islámský fundamentalismus* a *islamismus* představují dvě pojetí prosazování těchto myšlenek.

Islámský fundamentalismus je založený na přesvědčení o vlastnictví pravdy a z Koránu si účelově vybírá jen některá témata a symboly. Od morálně právních úvah, silně kriticky zaměřených zvláště proti západním kulturním vlivům, přechází k tvrdému jednání proti jinak smýšlejícím. Islám je zneužíván jako prostředek artikulace muslimské nespokojenosti a frustrace, přičemž má sloužit i jako mobilizující činitel pro politické cíle. Islámští fundamentalisté usilují o prvotnost náboženství před politikou, neboť chtějí prosadit vládu Alláha, tedy nějakou podobu islámské teokracie. (Danics, Kamín, 2008, s. 47)

Naopak islamismus, který znamená organizované úsilí o mocenské prosazení islámského právního řádu. Političtí islamisté se starají o moc, a ne o duši muslima, který je mobilizován jen za účelem dosažení politického cíle. Tím může být ale i islámská teokracie. (Danics, Kamín, 2008, s. 48)

Islamismus je spojován s politickým extremismem, jehož filozofií je působení a prosazování této ideologie i násilnými akcemi prostřednictvím organizačních struktur a vznik Muslimského bratrstva. Některé skupiny však kromě politické orientace jsou vojensky organizovány s orgány vnitřní a vnější bezpečnosti. (Chmelík a kol., 2012, s. 44)

I Česká republika je ohrožována islámským extremismem a terorismem, resp. obecným prosazováním islámu, tzv. džihádismem. Bojovou barvou džihádu je černá, což se projevuje i symbolikou válečné černé vlajky *al-raja*, zpravidla doplněné o různé nápisy. (Chmelík a kol., 2012, s. 44)

### **Islámský stát**

Černou vlajku s náboženským textem můžeme vidět i u radikální teroristické organizace Islámský stát, dříve Islámský stát v Iráku a Levantě, která v současnosti ovládá rozsáhlá území v Sýrii a Iráku. Tato organizace je založena na krajní interpretaci Koránu a klade si

za cíl sjednotit všechny muslimy na světě do jednoho chalífátu. Násilně vystupuje proti obyvatelstvu na vlastním ovládaném území, které nevyznává sunnitskou větev islámu. Pronásledováni a zabíjeni jsou tak šíitští muslimové, křesťané, Židé, přívrženci původních náboženství.

Věrnost mu přislíbily další organizace operující v jiných zemích, a to odnož Islámského státu v Libyi a islamistická sekta *Boko Haram*, ovládající území okolo čadského jezera na území států Čad, Niger, Nigérie a Kamerun.

Prostředky prosazování ideologie těchto organizací jsou kromě tradičního vedení boje také sebevražedné útoky, mučení, únosy, vraždy apod.

### **Al-Káida**

Tato extremistická a radikální islámská organizace je známá především díky útokům z 11. září 2001 na budovy Světového obchodního centra v New Yorku, ke kterým se prostřednictvím svého vůdce Usámy bin Ládina přihlásila.

V současnosti nejaktivnější částí Al-Káidy je její syrská odnož *Fronta an-Nusrá*, která bojuje, jako jedna ze stran konfliktu, v syrské občanské válce proti režimu prezidenta Bašára al-Asada. Jejím cílem je vytvoření islámského státu na území Sýrie.

### **Další islámské extremistické organizace**

V České republice má stoupence islámská regionální palestinská teroristická organizace a v současnosti i politická strana v rámci palestinské samosprávy s názvem *Hnutí islámského odporu (Hamás)*. Vznikla v roce 1987 jako odbočka Muslimského bratrstva. (Chmelík a kol., 2012, s. 46)

Jejím hlavním cílem je obnovení samostatné Palestiny a zničení Izraele. Hamás je na seznamu teroristických skupin některých zemí (např. Kanada, USA atd.).

Na území České republiky působí i stoupenci libanonské extremistické organizace s názvem *Strana Boha (Hizballáh)*. Tato organizace používá ozbrojené násilí (i teroristického typu), je ale také významným způsobem zastoupena v libanonském parlamentu. Nejvíce se vyhraňuje protisionisticky. V roce 2006 vedla intenzivní boje proti Izraeli. (Chmelík a kol., 2012, s. 47)

Islámských extremistických organizací je samozřejmě daleko více. Výše byly uvedeny v současnosti nejvýznamnější a nejaktivnější z nich.

Přestože dochází u teroristů a extremistů ke zneužívání islámu, rozhodně nelze celé islámské náboženství dávat do přímé souvislosti s terorismem. (Chmelík a kol., 2012, s. 44)

Obecně jako v případě jiných náboženství a společností platí, že většina věřících se s politikou těchto extremistických organizací neztotožňuje, ba ji přímo odsuzuje. Důkazem jsou mnohé demonstrace v ulicích měst muslimských států a protestní akce muslimů na sociálních sítích.

## 5.2 Sekty

Z lingvistického hlediska slovo sekta pochází z latiny s tím, že jeho jednoznačný původ nelze úplně přesně stanovit. Buď je odvozeno z latinského *secare*, česky dělit, oddělovat, latinského *sequor*, česky následovat, nebo latinského *secta*, česky škola či učení. Všechny varianty jsou možné. (Urban, 2008, s. 151)

Sekta obvykle bývá méně početná skupina lidí s organizační strukturou. Skupinu pojí společný záměr, myšlenka či víra, tedy vlastní systém hodnot, norem chování a hlavně sankcí. (Urban, 2008, s. 152)

Lebeda (2013, s. 42) charakterizuje sektu jako skupinu lidí, která je založena na dogmatickém náboženském, pseudonáboženském nebo mystickém základu, jejíž členové žijí zpravidla v komunitě nebo ve společnosti pod psychologickým vlivem jedné nebo více osob, na nichž jsou psychicky nebo i ekonomicky závislí, a odmítají určité společenské právní normy.

Asi nejpodrobněji definuje sektu Chmelík (2001, s. 41) jako organizovanou skupinu religiózně zaměřených lidí s dogmaticky nekonvenčními názory na úlohu a postavení člověka ve společnosti, založenými na kultu osobnosti, s výraznou psychickou manipulací osobnosti, zaměřené na rozložení osobní identity jednotlivce, vedoucí až k vytvoření duševního otroctví a absolutní závislosti na vůdci sekty.

Slovo sekta se v běžné mluvě používá převážně v negativním smyslu slova jako označení podezřelého spolku koketujícího s rádoby náboženskou tematikou. Slovo sektář pak pro označení člena tohoto společenství. Oba pojmy působí jako varující cejch a odsuzující nálepka. Apriorní spojení sekty s rizikem, extremismem a náboženstvím je zavádějící. Sektářské rysy totiž může nést i politická nebo jiná, ryze světská skupina. Ne každá sekta je pro člověka a společnost nebezpečná. (Urban, 2008, s. 148)

Mezi negativní sektářské rysy řadí Urban: (2008, s. 153 – 156)

- Charismatickou postavu ve vedení skupiny, která uplatňuje silně autoritářský a despotický styl řízení. Takoví jedinci dokáží dostat lidi za hranice jejich svobodné vůle a fanaticky je nadchnout téměř pro cokoliv. Součástí kultu osobnosti je vynucování poslušnosti členů skupiny.
- Omezení jakýchkoliv spontánních aktivit. Manipulací se u členů naopak dosahuje myšlenkové stereotypie, uniformity a potírání kritického myšlení. Cíleně se pěstuje antispoločenská, živí pocity permanentního pronásledování.
- Fenomén dvojí tváře, dvoustupňové image. Prvotní pocity lásky, přátelství, sounáležitosti střídá permanentní strach z poklesu paušálně přidělené popularity.
- Fanatismus, který jde ruku v ruce s celkovou intolerancí a nesnášenlivostí k odlišnostem.
- Moc a peníze. V každé negativní sektě jde v první řadě o moc a peníze.

Pro většinu sekt jsou charakteristické extrémní názory na život, společnost, vztah mezi lidmi, na chápání dobra a zla apod. Potencionální nebezpečí sekt plyne z psychické manipulace s jednotlivcem, které může být velmi nebezpečné, zejména pro mladého člověka. Sekty se vyznačují rozmanitým sociálně problémovým jednáním, v některých ojedinělých případech mají snahu i zasahovat do fungování společnosti, a dokonce některé sekty mají sklon k násilným jednáním v podobě hromadných sebevražd nebo i teroristických akcí. (Chmelík a kol., 2012, s. 71)

### 5.2.1 Přehled sekt a náboženských hnutí působících v ČR

#### Svědkové Jehovovi

Tato církev vznikla v 19. století ve Spojených státech amerických a postupně rozšířila se do celého světa. Jsou jednou z nejpočetnějších církví v České republice. (Kalamár a kol., 2011, s. 48)

Její zakladatelem je C. T. Russel a centrem je Brooklyn v New Yorku, odkud distribuují do celého světa časopisy *Strážná věž* a *Probud'te se!*. Počet členů v České republice se udává okolo 16-ti tisíc. (Sochůrek, 2009, s. 95)

Učení svědků Jehovových je blízké protestantskému křesťanství. Charakteristickým rysem je fundamentalismus při výkladu Bible, doplněný věroučnými zvláštnostmi, na

kterých svědkové Jehovovi silně ulpívají, přesně stanovené, ale nikdy nesplněné předpovědi a hrozby konce světa. Typická je naprostá oddanost vůdci, který autoritativně rozhoduje o věcech víry i každodenního života. (Chmelík, 2012 a kol., s. 88)

Nebezpečím může být učení, které je zcela nekritické a ulpívá na autoritativním až absolutistickém vedení. Řada zákazů vyplývajících z učení může negativně působit na společenské vztahy a ohrozit i život členů.

### **Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů (Mormoni)**

Sekta má hlavní sídlo v Salt Lake City ve státě Utah ve Spojených státech amerických. Zakladatelem byl J. Smith. Členové dbají na přísné odevzdávání příspěvků, vzdělání, kulturu, aktivní trávení volného času zájmy, sport. Nepijí alkohol. Symbolem je Anděl Moroni, který drží v ruce trubku. Celkový počet členů je odhadován asi na 10 milionů, v České republice přes 1 tisíc členů. (Sochůrek, 2009, s. 93)

### **Hnutí grálu**

Základ učení tohoto hnutí spočívá v různých úrovních hmotnosti. Současné lidstvo se nachází v nejnižší hmotnosti, tzv. *hrubohmotnosti*. Vyšší hmotnosti dosáhne lidstvo novým poznáním a vyšší morálkou v průběhu nových životů. Na hranici duchovní a božské úrovně se nachází hrad Grálu, ve kterém se nachází miska, do které byla zachycena krev umírajícího Krista.

Toto náboženské hnutí lze považovat za bezproblémové, protože se neuchyluje ke kriminálním činům a jeho působení na psychiku příznivců není destruktivní. (Chmelík a kol., 2012, s. 77 - 78)

### **Církev sjednocení – Moonisté**

Zakladatelem hnutí je Korejec Y. M. Moon. Moonisté mají značný vliv v náboženské, ale i v politické a podnikatelské sféře. Vlastní vlivné deníky, desítky mezinárodních společností apod. Vystupují pod různými názvy. Počet členů je odhadován asi na 200 tisíc, v České republice na několik stovek. (Sochůrek, 2009, s. 94)

Podle Moonova učení Bůh touží po naplnění ideálu pravé rodiny. V cestě za tímto cílem si Bůh vybral Moona a jeho manželku jako mesiáše. Nový ideální svět je budován Moonem, který spojuje partnery z různých konců světa pouze podle jeho subjektivního názoru, zda k sobě „božsky“ patří. (Chmelík a kol., 2001, s. 48)



### Haré Krišna

Hnutí je jedním ze směrů hinduismu, který uctívá indického boha Višnu převtěleného v Kršnovi. Hnutí zakládá farmy, na kterých jsou stoupenci vedeni k jednoduchému až asketickému životu. (Chmelík a kol., 2012, s. 78)

Řídí se čtyřmi zásadami, které příkazují vegetariánství, zakazují drogy, hazardní hry, sex mimo manželství a mimo záměr zplodit potomka. Nosí roucha indického stylu. Muži mají vyholenou hlavu mimo malého pramene vlasů na temeni. (Sochůrek, 2009, s. 94)

Nebezpečí tohoto hnutí spočívá zejména v silném náboženském uctívání Krišny, které může vést až k psychickému kolapsu. Negativně může působit i nedostatečná strava. Nebezpečí hrozí především dětem, které jsou izolovány od okolí a nedochází do běžné školy. (Chmelík, 2012, s. 78)

### Scientologická církev

Zakladatelem je americký spisovatel sci-fi a westernových románů L. R. Hubbard. Bez potřebného odborného vzdělání publikoval v roce 1950 základní knihu scientologie *Dianetika – moderní věda o duševním zdraví*. Odborná veřejnost ji odsoudila. Jeho následovníci založili v roce 1955 Scientologickou církev, která má svá Dianetická centra po celém světě. Má pevnou strukturu a její náboženský charakter je zpochybňován. Ve skutečnosti je výborně prosperujícím podnikem, který jako církev vystupuje kvůli daňovým úlevám. (Sochůrek, 2009, s. 96)

Scientologové věří v duchovní bytosti mimozemského původu, tzv. *Thétany*, kteří sestoupili do hmoty a při průchodu mnoha minulými životy na sebe nabalili množství problémů a zapoměly na svůj božský původ. Thétana má v sobě každý člověk, který v něm ztělesňuje nekonečně velký božský potenciál. Tento potenciál lze využít díky speciálním postupům, tzv. auditingu. (Chmelík a kol., 2012, s. 87)

Nebezpečí této církve spočívá zejména v návyku na auditingy, při kterých je záměrně vyhledáván nový a nový problém a je navozován strach ze zhoršení psychického stavu. Auditovaní se tak dostávají do významné sociální izolace a navíc jsou za auditingy ochotni vydat celé své jmění. Při auditingu dochází k nežádoucí psychické manipulaci. Další nebezpečí spočívá v průniku scientologů do firem, které postupně ovládnou. (Chmelík, 2012, s. 88)

Členy scientologické církve jsou, a přinesly jí i značný mediální prostor, také známé herecké osobnosti jako Tom Cruise, John Travolta, Priscilla Presley, Kelly Presto a další.

Výše uvedená náboženská hnutí nejsou úplným výčtem všech hnutí působících na území České republiky, ale jen těch neznámější a nejvýznamnějších. Dalšími skupinami jsou např. hnutí Modré Alfy, sekta Sri Chinmoy, sekta Práví křesťané, sekta Anada Marga ap.

## 6 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

Vězeňská služba ČR je rozpočtovou organizací podřízenou Ministerstvu spravedlnosti, plní ve stanoveném rozsahu úkoly státní správy vězeňství a zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody. Práci ve vězeňství je třeba považovat za druh státní služby a vězeňský personál za státní úředníky s velkým rozsahem sociální práce. (Černíková, Sedláček, 2002, s. 92)

Vězeňská služba ČR vznikla 1. ledna 1993 na základě zákona České národní rady č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. Navazovala tak na Sbor nápravné výchovy.

Vězeňská služba ČR zajišťuje výkon vazby, výkon zabezpečovací detence a výkon trestu odnětí svobody a v rozsahu stanoveném zákonem, dále ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti České republiky. Je organizována jako ozbrojený bezpečnostní sbor. V jejím čele stojí a Vězeňskou službu ČR řídí generální ředitel, který je za její činnost přímo odpovědný ministru spravedlnosti. Ministr spravedlnosti současně generálního ředitele jmenuje a odvolává.

### 6.1 Úkoly Vězeňské služby ČR

K nezbytnému řádnému fungování zákon stanoví, že Vězeňská služba ČR:

- a) spravuje a střeží vazební věznice a věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody,
- b) spravuje a střeží ústavy pro výkon zabezpečovací detence,
- c) střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody a eskortuje tyto osoby do výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ústavního ochranného léčení nebo zabezpečovací detence, a to bezprostředně po ukončení výkonu vazby, zabezpečovací detence nebo výkonu trestu odnětí svobody,
- d) prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění,

- e) provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu vazby a při výkonu trestu odnětí svobody,
- f) zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti a v rozsahu stanoveném tímto zákonem zajišťuje pořádek a bezpečnost při výkonu pravomoci soudů a státních zastupitelství,
- g) vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody,
- h) provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, případně i osob ve výkonu vazby,
- i) vede evidenci osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky,
- j) plní úkoly, které pro ni vyplývají z vyhlášených mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána,
- k) zabezpečuje vzdělávání příslušníků Vězeňské služby a občanských zaměstnanců Vězeňské služby, které provádí Akademie Vězeňské služby, a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště,
- l) poskytuje zdravotní služby ve svých zdravotnických zařízeních osobám ve výkonu vazby, osobám ve výkonu zabezpečovací detence a osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, příslušníkům a občanským zaměstnancům Vězeňské služby; v případě potřeby zabezpečuje zdravotní služby u mimovězeňských poskytovatelů zdravotních služeb,
- m) v rozsahu stanoveném zvláštním právním předpisem objasňuje a prověřuje vlastními pověřenými orgány trestné činy osob ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence; ve spolupráci s Generální inspekcí bezpečnostních sborů se podílí na předcházení a odhalování trestné činnosti příslušníků Vězeňské služby a občanských zaměstnanců zařazených k výkonu práce ve Vězeňské službě spáchané při výkonu služby nebo při plnění pracovních úkolů.

Vězeňská služba ČR plní i další úkoly podle zvláštních právních předpisů. (§ 2 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní ČR)

Výše uvedený výčet úkolů ukazuje, že kromě represivní funkce, která je pro běžného občana nejvíce viditelná a kterou rozumíme obviněné a odsouzené izolovat o společnosti, střežit je, eskortovat je apod., patří mezi hlavní úkoly Vězeňské služby ČR také resocializace, reedukace, školní vzdělávání a lékařská péče o obviněné a odsouzené. Cílem těchto úkolů je reintegrace odsouzených do společnosti, tedy aby se po svém propuštění co nejlépe zařadili zpět do běžného života. Tyto snahy, jak si ukážeme dále, však v reálném penitenciárním prostředí naráží na mnoho překážek.

## **6.2 Struktura Vězeňské služby ČR**

### **6.2.1 Organizační jednotky Vězeňské služby ČR**

Organizačními jednotkami Vězeňské služby ČR jsou dle zákona o Vězeňské službě a justiční strážní ČR generální ředitelství, vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence, Střední odborné učiliště a Akademie Vězeňské služby. (§ 1 odst. 4 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní ČR)

Vězeňská služba ČR má v současné době k dispozici celkem 35 vazebních věznic a věznic, jež jsou centrálně řízeny Generálním ředitelstvím Vězeňské služby ČR. Od roku 2009 spravuje i dva Ústavy pro výkon zabezpečovací detence. (Hendrych, 2010, s. 17)

### **Generální ředitelství Vězeňské služby ČR**

Je orgánem ministra spravedlnosti pro řízení a kontrolu Vězeňské služby ČR, v jeho čele stojí generální ředitel. Ve stanoveném rozsahu plní též funkci ústředního orgánu státní správy pro vězeňství. Vnitřní organizace generálního ředitelství je tvořena sekretariátem generálního ředitele a jednotlivými specializovanými odbory, které v rámci své působnosti metodicky řídí a kontrolují činnost obdobných úseků v organizačních jednotkách Vězeňské služby ČR. Získané poznatky analyzují a navrhuji žádoucí opatření, podílejí se na vyřizování stížností, oznámení a podnětů, zpracovávají návrhy vnitřních předpisů, podílejí se na připomínkovém řízení k právním předpisům a na zpracování právních stanovisek. (Černíková, Sedláček, 2002, s. 94)

### **Věznice a vazební věznice**

Věznice slouží pro výkon trestu odnětí svobody podle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Věznice se z hlediska zajištění vnější a vnitřní bezpečnosti se dále dělí na různé typy (viz. Kapitola 6.3). Vazební věznice slouží pro výkon vazby podle zákona č. 293/1994 Sb., o výkonu vazby. K zabezpečení vnitřního chodu vazební věznice, jsou v nich zřizována oddělení pro výkon trestu odnětí svobody. V čele obou těchto institucí stojí ředitelé, kteří jsou podřízeni generálnímu řediteli. Ředitelé mají personální a kázeňskou pravomoc a zabezpečují prostřednictvím podřízených oddělení (logistické, správní, ekonomické, zdravotní, výkonu trestu, výkonu vazby, vězeňské stráže apod.) správu vězeňství na úseku jimi řízené věznice nebo vazební věznice.

Po amnestii vyhlášené prezidentem České republiky 1. ledna 2013 došlo k výraznému snížení počtu odsouzených. Vznikla tak přebytečná ubytovací kapacita. V důsledku toho byly v průběhu roku 2014 zakonzervovány pobočky věznic ve Velkých Přílepech, v Poštovné u Břeclavi a ve Vyšních Lhotách. Postupem času se počet obviněných a odsouzených znovu navyšuje.

### **Ústavy pro výkon zabezpečovací detence**

Ústavy pro výkon zabezpečovací detence vznikly relativně nedávno. Byly zřízeny 1. ledna 2009, kdy začal být účinný zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence, za účelem ochrany společnosti před pachateli zvláště závažných trestných činů. Ti pro svou duševní poruchu nemohou být umístěni pro výkon trestu odnětí svobody do věznice a současně nemohou z důvodu ochrany společnosti podstupovat léčbu v psychiatrických zařízeních.

V současné době má Vězeňská služba ČR k dispozici dvě takováto zařízení, a to v Brně při vazební věznici a v Opavě při věznici.

K 31. prosinci 2013 bylo v obou zařízeních umístěno celkově 36 chovanců. (Statistická ročenka Vězeňské služby ČR za rok 2013, s. 91)

### **Střední odborné učiliště**

Vzdělávání osob, které jsou ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody, zabezpečuje Střední odborné učiliště Vězeňské služby ČR. Toto učiliště nabízí zájemcům řadu akreditovaných oborů, z oblasti strojírenství, dřevozpracujícího průmyslu nebo textilního průmyslu. K tomu jsou zřízena při věznicích Heřmanice, Pardubice, Plzeň,

Rýnovice, Světlá nad Sázavou, Valdice a Všehrady jednotlivá Školská vzdělávací střediska, kde probíhá samotná výuka studentů. V čele učiliště stojí ředitel jmenovaný a odvolávaný generálním ředitelem.

### **Akademie Vězeňské služby ČR**

Akademie Vězeňské služby ČR vznikla přejmenováním Institutu vzdělávání Vězeňské služby ČR. Akademie organizuje zejména kurzy pro nově nastoupivší příslušníky Vězeňské služby ČR. Náplní kurzů jsou základy pedagogiky, psychologie, práva a služební příprava, jejíž součástí je exkurz do služebních předpisů, osvojení základů sebeobrany a práce se střelnou zbraní. Pro ostatní příslušníky Vězeňské služby ČR pořádá zdokonalovací kurzy v programech celoživotního vzdělávání se služební tematikou. Odborní pracovníci se v Akademii účastní odborných kurzů zaměřených na problematiku jejich práce s obviněnými a odsouzenými. V čele Akademie stojí ředitel jmenovaný a odvolávaný generálním ředitelem.

#### **6.2.2 Organizační složky Vězeňské služby ČR**

Vězeňská služba ČR, jak uvádí Popelka (2011, s. 75), se dále dělí na vězeňskou stráž, justiční stráž a správní službu. Vězeňská stráž a justiční stráž mají postavení odzbrojeného sboru.

Vězeňská stráž střeží a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, střeží vazební věznice a věznice a při této činnosti a v uvedených místech zajišťuje stanovený pořádek a bezpečnost.

Justiční stráž zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů a státních zastupitelství a v jiných místech činnosti soudů a ministerstva a v rozsahu stanoveném zákonem zajišťuje bezpečnost výkonu pravomocí soudů a státních zastupitelství

Správní služba rozhoduje ve správním řízení podle zvláštních právních předpisů a zabezpečuje organizační, ekonomickou, výchovnou a další odbornou činnost, jejíž součástí je i zdravotnická služba. (Popelka, 2011, s. 75)

### **6.3 Vnitřní a vnější diferenciaci odsouzených**

Předpokladem pro úspěšné penitenciární působení na odsouzené je jejich diferenciaci. Rozdělení odsouzených do homogenních skupin na základě závažnosti spáchaného trestného činu a jejich osobnostní charakteristiky přináší možnost s nimi lépe odborně

pracovat. Představme si, že by byli společně umístěni například pachatelé nedbalostních trestných činů společně s pachateli násilných trestných činů či doživotně odsouzenými.

Cílem rozdělení odsouzených je podmínky výkonu trestu odnětí svobody přizpůsobit odsouzenému co nejvíce individuálně tak, aby došlo v největší možné míře k jeho resocializaci a úspěšnému návratu do života po propuštění z výkonu z trestu. Pravidla diferenciací jsou legislativně upravena. V penitenciární praxi se pro tyto způsoby umístění odsouzených používá označení *vnitřní a vnější diferenciací*.

Diferenciací na základě způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti stanoví zákon (§ 56 odst. 1 zákona č. 40/2009 sb., Trestní zákoník), který rozlišuje základní typy věznic:

- a) s dohledem,
- b) s dozorem,
- c) s ostrahou,
- d) se zvýšenou ostrahou.

Mimo tyto základní typy věznic se zřizují již zmíněné vazební věznice, věznice pro mladistvé a detenční ústavy.

Jednotlivé typy věznic se liší stavebně-technickým zabezpečením a také vnitřním režimem.

Odsouzení jsou do jednotlivých typů věznic zařazováni rozhodnutím soudu na základě stupně nebezpečnosti spáchaného jednání. Pachatelé nejzávažnějších trestných činů (násilné zločiny proti životu a zdraví, majetku anebo závažné hospodářské kauzy) jsou umístováni do věznic s ostrahou nebo se zvýšenou ostrahou, naopak pachatelé trestných činů s nižší společenskou nebezpečností jsou umístováni do věznic s dozorem či dohledem. Zvláštním typem věznice jsou vazební věznice, které mají i oddělení pro výkon trestu odnětí svobody, ale především jsou zaměřeny na výkon vazby. Vazební věznice se profilují jako typ věznice se zvýšenou ostrahou. Tento systém se v penitenciární praxi označuje jako *vnější diferenciací*.

Vnitřní diferenciací rozumíme umístění odsouzených na jednotlivá oddělení v rámci daného typu věznice.

V praxi je po nástupu trestu odsouzený umístěn do přijímacího oddělení, zpravidla v oddělení pro výkon trestu ve vazební věznici. Zde jsou provedena velmi důkladná



lékařská vyšetření a stanovena lékařská klasifikace. O umístění odsouzeného do konkrétní věznice pak na základě stanoveného typu věznice, zdravotní klasifikace, případně profese apod. rozhodne generální ředitelství Vězeňské služby ČR. Pokud je to možné, přihlíží se k tomu, aby trest vykonával co nejbližší své rodině. Po příchodu do určené věznice je odsouzený umístěn na nástupním oddělení. Zde je podrobně vyšetřen psychologem, speciálním pedagogem a sociálním pracovníkem a je mu stanoven program zacházení. Odsouzený je následně zařazen do výchovného kolektivu, a pokud je k dispozici práce, je zařazen i do práce. (Sochůrek, 2007a, s. 40)

V současnosti o každém přeřazení odsouzeného do jiného typu věznice rozhoduje soud, který posuzuje chování odsouzeného v průběhu výkonu trestu na základě hodnocení odsouzeného odbornými pracovníky Vězeňské služby ČR. Vězeňská služba ČR proto již několik let usiluje o novelizaci trestního zákoníku a zákona o výkonu trestu odnětí svobody s cílem změnit počet typů věznic ze čtyř na dva. Prvním typ by měl zahrnovat dosavadní typy věznic s dohledem, s dozorem a s ostrahou. Druhý typ by zahrnoval současný typ věznice se zvýšenou ostrahou a všechny vazební věznice.

Vnitřní diferenciaci v prvním typu věznic by prováděla Vězeňská služba ČR sama. Zefektivnila by se tak odborná práce s odsouzenými, kdy by o každém zmírnění režimu ostrahy u odsouzeného nemusel rozhodovat soud.

Zásady vnitřní diferenciaci odsouzených upravuje zákon o výkonu trestu odnětí svobody, který stanoví, že odděleně jsou umístováni odsouzení (§ 7 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody):

- a) muži od žen,
- b) s infekčním onemocněním nebo u nichž je podezření na infekční onemocnění,
- c) mladiství od dospělých,
- d) recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé,
- e) za úmyslné trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti,
- f) trvale pracovně nezařaditelní,
- g) s poruchami duševními, poruchami chování,
- h) s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí,

i) velmi nebezpeční podle § 72a.<sup>1</sup>

Při výkonu trestu jsou odsouzení zpravidla zařazeni do některé ze tří přístupných skupin vnitřní diference. Přitom se přihlédne zejména k naplňování cílů programu zacházení, chování a jednání odsouzeného. Do první přístupné skupiny vnitřní diference se zařazují odsouzení, kteří převážně aktivně plní program zacházení i své další povinnosti a chovají se v souladu s vnitřním řádem věznice. Do druhé přístupné skupiny vnitřní diference se zařazují odsouzení s nevyjasněným a kolísavým postojem a přístupem k programu zacházení a svým povinnostem. Do třetí přístupné skupiny vnitřní diference se zařazují odsouzení, kteří převážně program zacházení neplní nebo jej odmítají, neplní své povinnosti a chovají se v rozporu s vnitřním řádem věznice. (Matoulek, Sejkorová, 2011, s. 105 – 106)

V penitenciární praxi jsou dále zřizována v rámci jednotlivých typů věznic specializovaná oddělení, do kterých jsou na základě výše uvedených zákonných pravidel odsouzení umístováni. Těmito skupinami jsou odsouzení mladiství, odsouzené ženy, matky nezletilých dětí, trvale pracovně nezařaditelní odsouzení, odsouzení s poruchami duševními a poruchami chování, odsouzení cizinci, odsouzení k doživotnímu trestu a velmi nebezpeční odsouzení. Jednotlivé věznice se tak specializují na práci s různými skupinami odsouzených.

Jako příklad uveďme Věznici Světlá nad Sázavou, která se profiluje jako věznice s ostrahou. Věznice se zaměřuje na výkon trestu odnětí svobody u žen. K tomu byla zřízena specializovaná oddělení pro výkon trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí, pro výkon trestu trvale pracovně nezařaditelných odsouzených žen nebo pro výkon trestu odsouzených mladistvých žen.

Jiným příkladem „specializace“ věznic je Věznice Plzeň, která se profiluje jako věznice s ostrahou. V rámci věznice bylo zřízeno oddělení, které se zaměřuje na práci s odsouzenými s poruchami chování, které byly způsobeny užíváním návykových látek.

---

<sup>1</sup> podle § 72a zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, je nebezpečným odsouzeným ten, kdo byl odsouzen k výjimečnému trestu, proti komu je vedeno trestní stíhání pro zvláště závažný zločin spáchaný během výkonu vazby nebo výkonu trestu, kdo se pokusil v posledních pěti letech uprchnout nebo uprchl z výkonu vazby nebo výkonu trestu a u koho lze důvodně předpokládat, že ohrozí bezpečnost jiných osob (pozn. autora)

## 6.4 Vybraná funkční místa ve Vězeňské službě ČR

Mimo příslušníků Vězeňské služby ČR zařazených ve strážní, dozorčí nebo eskortní službě, kteří primárně zajišťují vnitřní i vnější bezpečnost vazebních věznic a věznic a občanských zaměstnanců podílejících se na zabezpečení chodu věznice po logistické stránce, pracují v penitenciární praxi také specializovaní zaměstnanci zařazení na odděleních výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody.

Tito specialisté jak uvádí Hendrych (2010, s. 63), jsou skupinou odborných zaměstnanců věznic, která se největší měrou podílí na tvorbě a realizaci programů zacházení s vězni, neboli na jejich nápravě, reedukaci, resocializaci a reintegraci.

### Psycholog

Psycholog je odborný zaměstnanec, který garantuje u odsouzených odbornou psychologickou činnost a odbornou úroveň realizace programu zacházení. (Sochůrek, 2007c, s. 25)

Psycholog může významným způsobem ovlivňovat složení vězeňského personálu. Děje se tak jednak již v procesu výběru a přijímání nových uchazečů o zaměstnání ve Vězeňské službě ČR, jednak v rámci systému kariérního růstu zaměstnanců. (Hála, 2005, s. 57)

Požadavkem pro přijetí na místo psychologa je vysokoškolské vzdělání magisterského stupně, a to jednooborový studijní obor psychologie. Psycholog se podílí na utváření programů zacházení, poskytuje odsouzeným, ale i zaměstnancům a příslušníkům psychologické poradenství, dále s nimi provádí psychologickou diagnostiku a psychoterapii.

### Speciální pedagog

Speciální pedagog je odborný zaměstnanec oddělení, který garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciaci. (Sochůrek, 2007c, s. 25)

Hlavní činností speciálního pedagoga je složité a náročné metodické řízení vychovatelů. Koordinuje činnost týmu, který zpracovává komplexní zprávu o odsouzeném, jeho program zacházení a vytváří podmínky pro realizaci tohoto programu. Kromě této koordinační činnosti je od speciálního pedagoga požadováno, aby se aktivně účastnil i na přímém zacházení s vězni. (Hála, 2005, s. 61)

Speciální pedagog dále provádí pedagogickou diagnostiku, zpracovává přehled jednotlivých aktivit programu zacházení. (Sochůrek, 2007c, s. 12 – 13)

Speciální pedagog se vyjadřuje k návrhům na podmíněčné propuštění odsouzených či na krátkodobé přerušování výkonu trestu odnětí svobody a připojuje k těmto návrhům své doporučující či odmítající stanovisko.

### **Vychovatel**

Úkolem vychovatele je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti. (Sochůrek, 2007c, s. 25-26)

Vychovatel musí být absolventem vysokoškolského studijního oboru s pedagogickým zaměřením. Měl by tak mít předpoklady k pedagogické práci s odsouzenými. Vychovatel zpravidla pracuje s odsouzenými v rámci jednoho oddělení. Metodicky jej řídí speciální pedagog.

Vychovatel představuje hlavní článek celého systému zacházení s odsouzenými. Na jeho profesních a lidských kvalitách a jeho osobní angažovanosti v pedagogickém poslání do značné míry záleží úspěšnost procesu žádoucích změn chování a osobnosti odsouzeného. (Hála, 2005, s. 60)

Vychovatel při zacházení s odsouzenými zejména zná odsouzené osobně a pedagogicky je usměrňuje, zná sociální vztahy a skupinovou atmosféru v jemu přiděleném oddělení, vede osobní karty odsouzených a provádí do nich průběžné zápisy o probíhajícím naplňování účelu výkonu trestu, podílí se na hromadně organizovaných akcích, dbá na kázeň odsouzených, na pořádek ubytovacích prostor, zpracovává návrhy na povolování volného pohybu po věznici, návštěv bez zrakové či sluchové kontroly a přeřazování odsouzených do jiného typu věznice nebo jejich přemístění, podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce, zná odsouzené mající sklony k sebepoškozování, útekům, spolupracuje s příslušníky vykonávajícími dozorní službu, zabezpečuje realizaci práv odsouzených apod. (Sochůrek, 2007a, s. 16)

### **Sociální pracovník**

Sociální pracovník je odborný zaměstnanec, jeho základním úkolem je samostatná sociální práce, která je zaměřena na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života. Při její realizaci dbá na zjištění a dodržení standardů kvality poskytovaných služeb. (Sochůrek, 2007c, s. 26)

Sociální pracovník poskytuje na základě své diagnostické činnosti odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody sociálně právní informace a poradenství. Při plnění svých úkolů spolupracuje s pracovníky Probační a mediační služby, obecních a městských úřadů, úřadů práce, azylových domů, charit atd. (Hála, 2005, s. 60 – 61)

Dále mezi jeho úkoly patří spolupodílení se na vytváření koncepce zacházení s odsouzenými, programů zacházení a na zpracování návrhu vnitřní diferenciaci odsouzených, podílí se na vyhodnocování programů zacházení a v rámci své působnosti navrhuje změny, je garantem kontinuální sociální práce, navazuje potřebné kontakty s blízkými osobami odsouzených, podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce, vzdělávání a rekvalifikace apod. (Sochůrek, 2007a, s. 14 – 15)

### **Lékař**

Ve věznicích jsou zřizována zdravotnická střediska, která poskytují zdravotnickou péči odsouzeným. V čele stojí vedoucí lékař.

Lékař byl vždy ve vězeňství persónou, k níž řada vězňů upínala své naděje, ať již reálné nebo nereálné. I dnes se každodenně vysoký počet vězňů obrací na lékaře se svými tělesnými, duševními, ale třeba i sociálními problémy. Často jde o skutečné problémy, které pacient jako takové i prožívá a očekává od lékaře kvalifikovanou pomoc. Ta může spočívat i v doporučení do péče jiného odborného zaměstnance (psychologa, duchovního, sociálního pracovníka). (Hála, 2005, s. 56)

### **Duchovní**

Činnost duchovních se řídí zákonem č. 3/2002 Sb. o církvích a náboženských společnostech. Duchovní se podílejí na plnění programů zacházení s vězněnými nejen v oblasti pastoračních, ale i dalších aktivit, při kterých spolupracují se specialisty a vychovateli oddělení výkonu vazby a trestu. (Sochůrek, 2007c, s. 26)

Vykonávají ji pověřeni zástupci státem registrovaných církví nebo náboženských společností. Ti se buď stávají kaplany, a tedy jsou zaměstnanci Vězeňské služby ČR, nebo duchovní službu vykonávají jako dobrovolníci. Sdružují se ve Vězeňské duchovenské péči. (Hála, 2005, s. 59)

## 6.5 Zacházení s odsouzenými

Program zacházení s odsouzeným jedincem tvoří jádro penitenciární pedagogiky. Je v podstatě aplikací složek výchovy do penitenciární praxe uplatňovaných v procesu resocializace a neintegrace vězněné osoby. (Jůzl, 2012, s. 113)

Resocializace je v tomto případě strukturovaný, široce pojatý a velmi cílevědomě realizovaný proces celkové obnovy (rekonstrukce) kriminální infekcí narušené, rozvrácené a dysfunkční socializace. (Černíková, Sedláček, 2002, s. 101)

Při nástupu do výkonu trestu odnětí svobody nebo trvalém přeložení do jiné věznice se o každém odsouzeném zpracovává komplexní zpráva. (Matoulek, Sejkorová, 2011, s. 103)

Věznice nabídne odsouzenému na základě komplexní zprávy výběr z alternativ programů vycházejících z možností věznice, které pro něj považuje za vhodné. Alternativy jsou voleny tak, aby ve svém formativním důsledku byly rovnocenné. Kombinace alternativ umožňují sestavit programy v potřebné míře individualizované. (Štěrba, 2007, s. 71)

Složení programu zacházení musí vždy sledovat dosažení účelu výkonu trestu. Odsouzený má mít možnost zvolit se z těch programů, které správa věznice považuje za vhodné. Pokud si žádný z těchto programů nezvolí, účastní se minimálního programu stanoveného vnitřním řádem věznice. (Paukertová, 2002, s. 32)

Po svém přijetí je odsouzený umístěn na nástupní oddělení. Následně zasedá zařazovací komise, jejímiž členy jsou speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník, vychovatel a lékař. Zařazovací komise na základě vyšetření a komplexních informací o odsouzeném stanovuje jeho vlastní program zacházení. Dokud není odsouzenému stanoven program zacházení, je stále umístěn na nástupním oddělení. Jakmile je vypracován, postoupí se znovu zařazovací komisi, která rozhodne o umístění odsouzeného na jedno z vnitřních oddělení věznice (pozn. ve Vazební věznici Olomouc jsou to oddělení vnějších pracovišť, vnitřní režie, eskortní a výstupní, označované v praxi číslicí), kde odsouzený pod dohledem vychovatele vykonává aktivity směřující k naplnění cíle programu zacházení, a pokud není odsouzený pracovně nezařaditelný, rozhodne o jeho zařazení do práce.

Program zacházení obsahuje tyto aktivity: (volně podle Jůzla, 2012, s. 119 – 123)

- a) *vzdělávací aktivity (výchova rozumová)* – vzdělávacími aktivitami rozumíme především dokončení základního vzdělání, vyučení nebo zaučení v oboru. Cílem je přispět k snazšímu zařazení odsouzených po jejich propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Vzdělávání probíhá na Středním odborném učilišti, učilišti a odborném učilišti Vězeňské služby ČR. Jinou formou vzdělávacích aktivit jsou kurzy, přednášky, osvětová činnost apod.
- b) *speciálně výchovné aktivity (mravní výchova)* – do této skupiny aktivit patří zejména terapie, a to především arteterapie, ergoterapie a další, sociálně právní poradenství, skupinové poradenství či rozhovory s psychologem nebo speciálním pedagogem. Zahrnují klasické metody speciální pedagogiky, prvky rodinné výchovy pastorační a duchovní činnost.
- c) *pracovní aktivity (pracovní výchova)* – práce je v systému zacházení s vězni po celou dobu výkonu trestu odnětí svobody chápána jako významný prvek resocializace. Přispívá k rozvoji psychomotorických i manuálních dovedností, utváření morálně volných vlastností jako jsou sebekázeň, houževnatost, uspokojování potřeb a zájmů a ke snižování psychického napětí.
- d) *volnočasové (zájmové) aktivity* – pokud nelze odsouzené zařadit do pracovních aktivit, bývají volnočasové aktivity nosnou částí programu zacházení. Můžeme je rozdělit na volnočasové aktivity estetickovýchovného charakteru a sportovního a tělovýchovného charakteru. Obě tyto skupiny aktivit mohou probíhat formou aktivní (vlastní účast při tvorbě či sportovní aktivitě) nebo formou receptivní (sledování televizního vysílání, divácká účast na kulturní nebo sportovní akci).
- e) *oblast utváření vnějších vztahů (výchova rozumová, mravní, pracovní a citová)* – tato součást programů zacházení se označuje jako *extramurální*. Pokud odsouzený přišel do výkonu trestu z funkční rodiny, je udržování a posilování vztahů s rodinou a osobami blízkými prostředkem k uspokojování základních psychických potřeb odsouzených a předpokladem pro jejich úspěšný návrat do společnosti.

Program zacházení by měl podporovat takové dovednosti a postoje, které jsou žádoucí, a současně vhodně „potlačovat“ ty negativní, které člověka přivedly do vězení, a napomáhat k návratu do běžného života. Každý program zacházení musí obsahovat konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného a taktéž metody zacházení s odsouzeným, směřující k dosažení kýženého cíle. (Popelka, 2011, s. 81)

Program zacházení je průběžně vyhodnocován odbornou komisí. Pokud výsledky neodpovídají jeho cíly, navrhuje a realizují se v programu zacházení změny.



## 7 NEGATIVNÍ JEVY V PENITENCIÁRNÍ PRAXI

Uvěznění je pro osobnost člověka specifickou, extrémně stresovou a zátěžovou situací. Již sám termín „trest odnětí svobody“ jasně říká, že vězněné osoby jsou omezeny na svých základních právech a svobodách. Nedochozí tak k uspokojování základních potřeb. Psychika uvězněného se musí s novou situací vyrovnat.

To nejčastěji vyvolává pocity úzkosti, deprese, méněcennosti. Ve vězení je překonávání těchto pocitů o to těžší, že člověk není na svobodě. To má za následek dlouhodobé deprivace vězněných. Uvěznění způsobuje také nedostatek stimulace, který vede k poruchám myšlení a vůle, vězeň ztrácí pozitivní vzory – právě tím, že je od nich odloučen. (Matoušková, 2013, s. 149)

Výkon trestu odnětí svobody má dopad nejen individuální, ale i sociální. Představuje zpřetrhání sociálních vazeb s rodinou a přáteli, v zaměstnání se spolupracovníky, představuje izolaci od reálné společnosti a zmarnění či nemožnost uspokojování zejména sekundárních potřeb. Negativní následky uvěznění mohou naprosto změnit jeho životní dráhu a v některých případech být do značné míry příčinou recidivy jeho kriminálního chování. (Štěrba, 2007, s. 24)

Černíková (2005, s. 129 – 130) považuje za negativní účinky trestu odnětí svobody:

- a) prostředí výkonu trestu odnětí svobody představuje nahromadění osob s větší či menší mírou sociální poruchovosti chování,
- b) adaptace odsouzeného na vězeňskou subkulturu, přijetí vězeňskou subkulturou, což představuje „přiučení“ se kriminalitě, označováno jako *prizonizace*,
- c) racionalizační mechanismy v subkultuře odsouzených zabraňují přijetí zodpovědnosti za spáchaný trestný čin,
- d) nedostatek příležitostí pro přijímání zodpovědnosti za volbu alternativ chování v důsledku převažujícího vnějšího řízení individua, vznik heteronomní morálky,
- e) prostředí chudí na vhodné pozitivní podněty, které by stimulovaly odsouzeného ke změně chování a přijetí zodpovědnosti za svůj způsob života,
- f) narušení volných vlastností,
- g) zpřetrhání pozitivních vazeb s prostředím rodiny, přátel, práce, zájmů,

- h) výkon trestu se odvíjí „funkcí plynutí času“ v případě nedostatečných pracovních možností věznice, při inertnosti odsouzeného k penitenciárním podnětům, při sebepoškození směrem k invaliditě, při zranění ze strany spoluodsouzeného,
- i) působení prizonizace při dlouhodobých trestech nebo při recidivách výkonu trestu odnětí svobody,
- j) snižování hodnoty sebe sama, zmenšuje se rozsah sociálního fungování odsouzeného,
- k) stigmatizace puncem kriminálník, která funguje jako překážka při sociální reintegraci,
- l) ochrana společnosti prostřednictvím uvěznění pachatele je limitována délkou uloženého trestu, pokud nedojde ke změně chování pachatele,
- m) finanční zadluženost.

Na následujících stránkách se budeme podrobněji zabývat nejvýznamnějšími negativními vlivy vyskytujícími se v penitenciárním prostředí, které mají zásadní vliv na osobnost odsouzeného, změny jeho osobnosti a které jsou hlavní překážkou pro dosažení cíle výkonu trestu odnětí svobody.

## 7.1 Reakce na uvěznění

Vliv vězeňského prostředí na psychiku vězně lze rozdělit do pěti skupin:

- a) *dekompenzace* - selhání a celkové ochromení psychické aktivační energie od počátečních výpadků až po chronický únavový syndrom, nebo protahovaný depresivní stav,
- b) *deaktivace* - ztráta sebeobranných, volných, adaptačních mechanismů od počáteční lhostejnosti a nezájmu po stav absolutní rezistence, otupující apatie a letargie až ke konečnému stádiu katathymie,
- c) *demotivace* - výpadek většiny kladných motivačních polí nutných k sebenápravě a aktivní katarzi a jejich náhrada motivací necílovou a reverzní, zaměřenou na aktivaci sekundárních aktivit uvnitř vězeňského zařízení,

- d) *destrukce* - opuštění nebo zavržení tvůrčích, konstruktivních aktů a jejich kompenzace ničením věcí, cílenou agresí proti lidem, úmyslným vyvoláváním nepokojů, vzpour a výtržností, stálým porušováním kázně a vězeňského řádu,
- e) *dezorientace* - naprostá rezignace na život na svobodě, úmyslné odmítání extramurálních programů a postpenitenciární péče, plánovaná příprava na další kriminální a trestnou činnost po opuštění věznice. (Černíková, Sedláček, s. 65)

Reakce na uvěznění probíhá u každého odsouzeného s jinou dynamikou, intenzitou a dobou trvání.

Podle Mařádka (2005, s. 50) je uvěznění krizí a stejně jako jiné krize probíhá v několika fázích:

- a) tušení krize,
- b) propuknutí krize,
- c) popírání krize,
- d) zajetí krizí,
- e) vyrovnání se s krizí,
- f) odeznění krize.

V každé věznici i vazební věznici je zřízeno krizové oddělení, na které jsou na základě intervence odborných pracovníků umístováni odsouzení, kteří svým chováním ohrožují sebe nebo životy a zdraví spoluvězňů. Cely na krizovém oddělení jsou pro tyto účely vhodně vybaveny. Zpravidla je zde minimum nábytku, převážně jen postel, stůl a židle, které jsou pevně spojeny s podlahou a sociální zařízení.

Pokud není jedinec schopný se vyrovnat s náročnou životní situací, nastupují obranné mechanismy. Obranné mechanismy jsou přirozenou reakcí osobnosti, která se stává nežádoucí až v případě, kdy jsou převažujícím způsobem řešení problému. (Atkinson, 2003, s. 37)

Netík, Netíková (1991, s. 26) uvádí nejčastější obranné mechanismy u odsouzených, kterými jsou:

- a) racionalizace,
- b) odčinění,
- c) vytěsnění,
- d) agrese.

Obranné mechanismy se liší od strategií zvládnání náročné životní situace. Obranné mechanismy jsou převážně nevědomé a nemohou změnit stresovou situaci, ale pouze její vnímání. (Atkinson, 2003, s. 38)

Nefunkční maladaptace psychiky odsouzeného na penitenciární prostředí je primárním mechanismem vyrovnání psychické disharmonie. Jde o selhání základních adaptačních mechanismů v případě ochromení některých psychických funkcí, způsobené dlouhodobým pobytem v penitenciárním prostředí. (Černíková, Sedláček, 2002, s. 64)

Mařádek (2005, s. 127) uvádí čtyři základní způsoby adaptace vězňů na vězeňské prostředí:

- a) *regrese* – vězeň se stahuje do sebe, zachraňuje tak svůj vnitřní (vlastní) svět,
- b) *rebelie* – vězněný stále, trvale a často vehementně odmítá spolupráci (jakoukoliv) s personálem věznice, reaguje permanentní vzpourou,
- c) *kolonizace* – vězeň si buduje z dostupných zdrojů pohodlí, do „kolchozu“ se snaží obvykle zatáhnout i některé členy personálu,
- d) *konverze (kolaborace)* - vězeň přejímá a přijímá optiku personálu a to jak v pohledu na druhé vězně, tak i sám na sebe, což nebývá bez důsledků pro soužití s ostatními spoluvězni

## 7.2 Agrese

S agresí jako jedním z obranných mechanismů se v penitenciárním prostředí setkáváme poměrně často. Různé formy agrese ze strany odsouzených mohou být zejména prostředkem pro získání oceňované pozice ve struktuře vězeňské subkultury, výsledkem tlaku ze strany ostatních odsouzených či mohou být jednou z reakcí na uvěznění. Existuje mnoho příčin agresivního chování, zvláště v prostředí výkonu trestu odnětí svobody.

Mařádek (2005, s. 12 – 13) uvádí různé formy agrese, které dělí do dvou skupin:

### A) Agrese obrácená navenek

- a) agrese jen v myšlenkách, navenek úplně potlačena,
- b) verbální (slovní) agrese,
- c) agrese namířená proti předmětům (věcem),
- d) agrese namířená proti zvířatům,

- e) agrese namířená proti lidem (spoluvězněm nebo personálu) – od útoku až po vraždu,
  - f) sadismus (agrese obrácená navenek v sexuální oblasti.
- B) Agrese zaměřená na sebe
- g) sebeobviňující (autopunitivní) postoje,
  - h) sebepoškozování (sebemrzačení, automutilace), sebevraždy,
  - i) masochismus (agrese obrácená na sebe v oblasti sexuální.

Podle objektu agrese v penitenciárním prostředí dělí Sochůrek (2007b, s. 24) agresi dále na:

- a) agresi vězně vůči zaměstnancům,
- b) agresi mezi vězni navzájem,
- c) agresi zaměstnance vůči vězňům,
- d) agresi mezi zaměstnanci,
- e) šikanu.

Projevům agresivního chování se snaží odborní pracovníci Vězeňské služby ČR vhodně zvolenými metodami práce předcházet, avšak úplně jim zabránit v penitenciárním prostředí nelze. V případě, že je agresivita součástí poruchy osobnosti odsouzeného, jsou tito odsouzení zpravidla umístováni odděleně.

V případě zaměstnanců Vězeňské služby ČR, zejména příslušníků, se předchází takovým projevům již při přijímacím řízení, kde se posuzuje odborným psychologickým vyšetřením osobnost uchazeče o místo zaměstnance Vězeňské služby ČR.

### **7.3 Suicidální jednání a automutilace**

Sebevražedné (suicidální) jednání a sebepoškozování (automutilace) řadíme mezi poruchy jednání, které jsou zaměřené proti integritě organismu. (Sochůrek, 2007b, s. 31)

V letech 2008 až 2013 bylo v penitenciárním prostředí dokonáno 68 sebevražd. (Statistická ročenka Vězeňské služby ČR za rok 2013, s. 153 – 154)

Motivací sebevražedného chování u vězňů bývají zátěžová situace uvěznění, výčitky svědomí, účelové chování určené orgánům činným v trestním řízení, nátlak na vězeňský personál, citové vydírání rodiny nebo jiných blízkých osob nebo teatrální gesto snažící se vyvolat lítost nebo solidární efekt. Spouštěcím mechanismem podobného jednání často bývá i náhlá, závažná nebo nevratná změna osobní situace (rozvod, úmrtí blízkého člověka, zamítnutá odvolání apod.). (Sochůrek, 2007b, s. 32)

Podobnou motivaci spatřujeme i u sebepoškození. Naproti sebevražednému jednání má automutilace spíše demonstrativní charakter. Jejím cílem není se primárně zranit či si způsobit bolest, ale především upoutat pozornost okolí.

Mezi nejčastější druhy sebepoškození podle Sochůrka (2007b, s. 32 – 33) patří:

- a) pořezání zápěstí, předloktí, v koleních jamkách nejčastěji způsobené střepy nebo žiletkami,
- b) polykání cizích předmětů jako jsou knoflíky, sklo, hřebíky, dráty apod.,
- c) intoxikace léky nebo chemikáliemi,
- d) sypaní tuhy do očí nebo náplně propisovacích tužek do spojivkového vaku,
- e) úmyslné způsobování hnisavých zánětů pícháním slin, mýdla či tuhy pod kůži,
- f) vyvolání infekční nemoci,
- g) strangulace (uškrtení) ve fázi pokusu, aby byla jasně viditelná strangulační rýha,
- h) jiné druhy sebepoškození (popálení, opaření, vpravování cizích těles pod kůži apod.).

#### 7.4 Prizonizace

Úspěšné „přežití“ tradičního výkonu trestu odnětí svobody vyžaduje adaptaci na život vězeňské subkultury. Adaptace v tomto smyslu znamená přijetí subkulturních norem a pravidel, značně odlišných od obecně platných, dále osvojení si nových, z hlediska „přežití“ výhodnějších vzorců chování a postupné vyhasínání adaptivního chování potřebného k životu mimo vězení. (Netík, Netíková, Hájek, 1997, s. 28)

Odsouzený si po určité době ve výkonu trestu odnětí svobody začíná zvykat na svou roli, zvyká si na určité zásady, hodnoty, vzorce chování, postoje, které jsou v dané situaci náležité, obvyklé. Tomuto postupu se říká socializace. Socializace mohou být dvojího druhu, záměrná nebo nezáměrná. Ve vězení se můžeme setkat s oběma, dokonce mohou působit kontraproduktivně proti sobě. Nezáměrná socializace znamená napodobování vzorů, autorit ve vězení. Záměrnou socializaci řídí okolí vůči jednotlivci. (Matoušková, 2013, s. 150)

Adaptaci na podmínky života ve vězení označujeme jako *prizonizaci* (vězení domovem). Prizonizace velmi snižuje pravděpodobnost úspěšné reintegrace jedince do normální společnosti. (Černíková, Sedláček, 2002, s. 65)

Mařádek (2005, s. 74) charakterizuje termín prizonizace jako souhrnné označení všech negativních jevů, které působí na odsouzené v průběhu trestu odnětí svobody. Je to vlastně proces postupného přizpůsobování se způsobu života ve věznici, společenství odsouzených a tzv. vězeňské subkultuře.

Prizonizace je z pohledu penitenciární pedagogiky termín negativní.

Prizonizace má dva aspekty. Prvním je *institucionalizace*, což je především adaptace na vnitřní organizaci a zjednodušené formy života ve vězeňském zařízení. Institucionalizaci více méně podléhá každý vězeň, především odsouzený na delší dobu. Druhým aspektem je *ideologizace*. Je jí myšleno přijímání a přejímání soustav hodnot, postojů, názorů a norem chování, které se vytvářejí v neformálních skupinách odsouzených. (Mařádek, 2005, s. 75)

První šok, který vede k prizonizaci, zažívají odsouzení ihned po nástupu do věznice. Je to vnější standardizace, která může mít různé podoby, často odůvodněné racionálními argumenty. Osobní prohlídky, desinfekce, koupání, přidělení osobního čísla, oblečení vězeňského oděvu, jsou všechno momenty, které navozují „civilní smrt“ a naznačují radikální změnu v jejich budoucím vězeňském životě. (Španková, 2013, s. 24)

U samotných odsouzených, zejména těch, kteří jsou odsouzeni k delšímu trestu odnětí svobody, vzniká s blížícím se koncem trestu obava, jakým způsobem budou schopni vést řádný život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Proto jsou odsouzení v rámci programů zacházení zařazováni na výstupní oddělení, která jsou koncipována tak, aby se o sebe více méně sami starali. Mají možnost sami provádět některé běžné činnosti denní potřeby (např. si sami v pračce perou špinavé oblečení). Tyto činnosti v kombinaci se zaměstnáváním odsouzených mají vytvořit předpoklady pro jejich úspěšný návrat do společnosti.

Přestože z penologického hlediska, ale i pohledu trestněprávního, by se mělo po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na propuštěného hledět jako na člověka, který si za své předešlé skutky odpykal trest. Ve skutečnosti tomu tak není. Jedním z hlavních problémů pro propuštěné je sehnat si zaměstnání. V tom propuštěným brání jejich trestní minulost, protože v současnosti bývá jedním z požadavků zaměstnavatelů pro výběr

zaměstnanců bezúhonnost, v přijímacím řízení tedy požadují výpis z rejstříku trestů. Řada propuštěných tak má pro svou profesní kvalifikaci podřadnou práci či nemá práci vůbec. Dalším nepříznivým faktorem je negativní reakce okolí v prostředí ulice, vesnice či města, kam se propuštěný po skončení výkonu trestu vrací.

Výsledkem je pocit bezmocnosti, neschopnosti ovlivnit vlastní budoucnost, rezignace na život na svobodě a touha vrátit se zpět do vězení. Ve vězení měli jako odsouzení jistoty. Ubytování, strava, oblečení, práci, ale i postavení v komunitě odsouzených, případně její respekt a uznání. Těchto hodnot se jim po propuštění mnohdy nedostává a tak dochází v mnoha případech k návratu odsouzených zpět do výkonu trestu za účelové spáchání obdobné trestné činnosti, za kterou byli odsouzeni v předchozích případech.

## 7.5 Recidiva

Jak jsem uvedl v předchozí kapitole, může být jednou z příčin recidivy přílišná prizonizace a neschopnost žít život mimo zdi věznice.

Z trestně-právního hlediska můžeme lze recidivu definovat jako zpětnost trestných činů skutečnou, jako i kvalifikovanou formu pluralitní trestné činnosti, která se definuje jediným pachatelem a dvěma či více jeho trestnými činy spáchanými tak, že mezi kterýmkoliv z předcházejících a následujících trestných činů musí být pravomocný odsuzující rozsudek za kterýkoliv trestný čin předcházející, nebo pravomocný trestní příkaz na něj. (Kratochvíl, 2009, s. 348)

Recidiva je tendence k nežádoucímu návratu do nežádoucích návyků, vad, chyb či poruch. V penologii jde o recidivu jako nežádoucí návrat odsouzeného po výkonu trestu odnětí svobody zpět do věznice a to z důvodu spáchání dalšího trestného činu. Recidiva signalizuje, že resocializační úsilí vězeňského personálu neproběhlo optimálně, neboť se nepodařilo žádoucím způsobem ovlivnit budoucí chování odsouzeného po jeho propuštění. (Mařádek, 2003, s. 74)



## 7.6 Zvláštnosti komunity odsouzených

V předcházejících kapitolách jsme se věnovali negativním jevům v penitenciární praxi, které mají zásadní vliv na psychiku odsouzených. Tohoto vlivu mohou ve svůj prospěch využívat někteří jedinci či skupiny odsouzených.

Odsouzení netvoří náhodné seskupení osob charakteristické náhodnými a přechodnými vazbami. O tom svědčí jednak existence specifických – nepsaných a neformálních – norem, které si vytvářejí sami odsouzení, sociálních rolí, které v průběhu výkonu trestu hrají a v neposlední řadě též specifického jazyka, tzv. kriminálního argotu. (Netík, Netíková, Hájek, 1997, s. 34)

Většina odsouzených je po příchodu do cílové věznice pozvolna akceptována tamním už existujícím kolektivem, který si již osvojil určité návyky a životní schematiku. Tyto zvyky a životní rytmus vězeňského života přecházejí v určitém tempu a intenzitě i na nově odsouzeného. (Hanuš, 2005, s. 13)

Obvykle pozitivně bývají u vězňů hodnoceny tyto aspekty (Černíková, 2008, s. 123)

- a) závažnost spáchaného trestného činu (značné prestiže u většiny vězňů se těší pachatelé medializovaných případů),
- b) vězeňská demografická a osobní historie vězně (roli hraje věznice, ve které vykonával vězeň trest, mediálně známí spoluodsouzení),
- c) doba strávená ve výkonu trestu,
- d) participace na formách organizovaného zločinu,
- e) solventnost vězně,
- f) schopnost opatřit zakázané a nedovolené věci,
- g) schopnost nebo možnost ovlivnit rozhodování zaměstnanců,
- h) vězni pozitivně hodnocené vnější znaky jako jsou vyvinutá muskulatura, ovládání bojových umění, schopnost zjednat si respekt, tetování,
- i) prestiž pracovního zařazení.

Vězení se jeví jako nepřátelsky orientované prostředí. Toto prostředí obsahuje dvě skupiny nepřátel. Těmi jsou pochopitelně a především vězeňský personál, a pak některé skupiny odsouzených. Každá skupina odsouzených má svého, často nevyřčeného „šéfa“. Tím může

být například otrlý zločinec, který ví, jak to ve vězení chodí, ale také naopak jím může být i člověk velmi inteligentní, disponující improvizacími schopnostmi, nápaditý a situačně a sociálně adaptabilní. (Hanuš, 2005, s. 25)

Příslušníci extremistických hnutí, zejména těch pravicových, disponují mnoha z výše uvedených charakteristik. Zpravidla jsou dobře muskulaturně vybavení, provozují nebo provozovali některé z bojových umění, mají historickou zkušenost s násilím proti příslušníkům Policie ČR nebo jiných bezpečnostních složek státu. Mají tedy potencionální možnost úspěšně ovlivňovat vězeňskou komunitu.

## 8 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR A BOJ PROTI EXTREMISMU

### 8.1 Historická zkušenost vězeňství s extremistickými myšlenkami

Se vznikem samostatného Československa, po rozpadu Rakouska-Uherska, vznikla česká vězeňská tradice, na kterou v současnosti navazuje i Vězeňská služba České republiky.

S extremismem z dnešního pohledu má české vězeňství historickou zkušenost.

S nástupem nacismu a po vzniku protektorátu Čechy a Morava začíná tzv. období rasové msty německého národního socialismu. Základní zásady, na nichž bylo do té doby postaveno trestní právo, byly prolomeny a trestní právo se stalo politickým nástrojem v zavražďovací politice vůči českému obyvatelstvu. Právo bylo aplikováno podle rasové a politické příslušnosti. V protektorátu podléhala výkonná moc německé okupační správě. Existence státního prezidenta, kterým byl Emil Hácha, a formální vlády neměla podstatný vliv na činnost správních, policejních a soudních úřadů v protektorátu. Trestní justice umísťovala zatčené ve věznicích do vyšetřovací vazby a posílala je do koncentračních táborů. (Popelka, 2011, s. 40-41)

Dochovaným pozůstatkem tohoto období je součást památníku v prostorách Vazební věznice Praha – Pankrác, který mapuje historii vězeňství již od jeho počátků. Částí expozice je i tzv. sekyrárna, ve které za protektorátu vykonávaly tresty smrti. Expozice je původní, včetně místa pro zasedání tribunálu, gilotiny a rakví.

Součástí památníku je také expozice věnovaná druhému období, které neblaze zapsalo do historie českého vězeňství. Extrémně pravicové myšlenky byly vystřídány extrémně levicovými.

Období po nástupu Komunistické strany Československa, mezi roky 1948 až 1964, nazýváme obdobím třídní msty. V důsledku přijetí zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, se trestní politika státu vyznačovala zvýšenou represí, kdy zákon obsahoval trest těžkého žaláře od deseti do dvaceti pěti let nebo na doživotí za trestné činy velezrady, vyzvědačství, vyzvědačství proti spojenci, válečné škůdnictví, válečná zrada a tělesné poškození ústavních činitelů. Omezování lidských práv se dělo vydáváním dalších právních předpisů, které se ve své podstatě opíraly o třídně zaměřené

právo. Ve vězeňských zařízeních docházelo k projevům nelidského jednání s odsouzenými, nejkrutější podmínky panovaly ve vězeňských pracovních táborech. Nepohodlní jedinci byli likvidováni na základě politicky vykonstruovaných procesů.<sup>2</sup> V roce 1953 dosáhla represivní politika svého vrcholu, když bylo v 355 věznicích a pracovních táborech 46 tisíc vězňů, což byl největší počet v historii československého vězeňství, z toho téměř 15 tisíc v táborech na Jáchymovsku, Slavkovsku a Příbramsku. (Popelka, 2011, s. 43-44)

## 8.2 Světové a evropské trendy v penitenciární praxi

Ve světovém a evropském kontextu upravují zacházení s vězněnými osobami dvě důležité právní normy. Jsou to *Standardní minimální pravidla Organizace spojených národů (OSN) pro zacházení s vězni* a *Evropská vězeňská pravidla Rady Evropy*. Česká republika jako člen Organizace spojených národů a Rady Evropy se zavázala obě tyto normy dodržovat, normy ratifikovala a začlenila do svého právního řádu.

### 8.2.1 Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězněnými

Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězněnými představují minimální předpoklady, které OSN přijala jako žádoucí pro zacházení s vězni. Jsou projevem morálních a filozofických hodnot, přispívají k respektování ochrany základních práv osob, jsou kritériem posuzování dosaženého standardu vězeňství, přispívají k ujednání základního nezbytného standardu věznic a zacházení s vězněnou osobou a podněcují k zlepšování vězeňství a zacházení s odsouzenými jak na úrovni teoretické, tak na úrovni praktické. (Černíková, 2008, s. 48-49)

Standardní pravidla obsahují základní zásady přístupu k odsouzeným, a to zejména zásadu nestranného používání Standardních pravidel bez jakékoliv diskriminace z důvodů rasových, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického přesvědčení, národnostního nebo sociálního původu, majetkového nebo rodinného postavení, zásadu respektování náboženského vyznání a morálních příkazů skupiny, k níž vězeň náleží. Tyto požadavky tvoří minimální, nutný a předpokládaných standard chodu každé věznice. Dále Standardní pravidla obsahují základní zásady zacházení s odsouzenými a obecné zásady řízení věznic. (Černíková, Sedláček, 2002, s. 30 – 32)

---

<sup>2</sup> Pro příklad uvedme známý případ doktorky Milady Horákové, která byla ve vykonstruovaném procesu odsouzena k trestu smrti a její poprava byla vykonána dne 27. června 1950. (pozn. autora)

### 8.2.2 Evropská vězeňská pravidla

Evropská vězeňská pravidla jsou přepracovanou evropskou verzí Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni. Evropská vězeňská pravidla byla vyhlášena poprvé rezolucí Rady Evropy v roce 1973. (Černíková, 2008, s. 54)

Základní principy Evropských vězeňských pravidel jsou:

- a) odnětí svobody se má provádět za takových materiálních a mravních podmínek, které zabezpečují respekt k důstojnosti člověka,
- b) pravidla se aplikují nestranně - nelze nikoho diskriminovat na základě jeho rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, politického nebo jiného přesvědčení, národnostního nebo sociálního původu, narození, hospodářského nebo jiného postavení. Je třeba respektovat náboženské vyznání a mravní nařízení skupiny, ke které vězeň náleží.
- c) účelem jednání s osobami ve vězení je zachování jejich zdraví a sebeúcty, a pokud to doba výkonu trestu dovolí, rozvíjet jejich osobní pocit odpovědnosti a podporovat ty postoje a dovednosti, které jim pomohou k návratu do společnosti s co největší nadějí vést po propuštění soběstačný život respektující zákony,
- d) věznice se budou pravidelně kontrolovat kvalifikovanými a zkušenými inspektory, jejichž úkolem je zejména to, aby sledovali, zda a jak dalece jsou tyto ústavy vedeny dle platných zákonů a předpisů, cílů vězeňských služeb a požadavků Evropských vězeňských pravidel,
- e) kontrola zákonnosti výkonu vazebních opatření úřadem, který nebude spadat pod vězeňskou správu,
- f) zpřístupnit Evropská vězeňská pravidla personálu v národním jazyce a také je zpřístupnit vězněným osobám v jazyce, kterému rozumí. (Černíková, Sedláček, 2002, s. 34 – 35)

### 8.3 Strategie boje proti extremismu

Ozbrojené sbory by měly být nejen apolitické a nestranné a měly by hájit zájmy státu, ale i osobní postoje jednotlivých příslušníků bezpečnostních sborů by měly být apolitické, nestranné a loajální k systému řízení státu. U ozbrojených sborů a jejich příslušníků není v žádném případě místo pro projevy extremismu, xenofobie, rasismu popř. jiného druhu nesnášenlivosti vůči výlučným skupinám osob. (Svoboda a kol., 2010, s. 112)

Protiextremistická politika je v našich podmínkách realizována na několika úrovních, a to:

- a) lokální úrovni,
- b) regionální úrovni,
- c) celostátní úrovni,
- d) mezinárodní úrovni.

Z tohoto pohledu je nejdůležitější celostátní úroveň, která státními orgány České republiky formuje, koordinuje a koriguje provádění protiextremistické politiky. (Danics, 2003, s. 42)

Danics (tamtéž) dále uvádí metody a nástroje celorepublikové úrovně protiextremistické politiky, kterými v současné době jsou:

- a) ústavně právní ochrana demokratického zřízení - zákazy politických stran, občanských sdružení, shromáždění apod.,
- b) správně (administrativně) právní ochrana demokratického zřízení – zřizování anebo pověřování institucí a bezpečnostních orgánů k monitorování a potlačování extremismu,
- c) trestněprávní ochrana demokratického zřízení – různé právní normy, které přímo nebo nepřímo slouží k potlačování extremismu,
- d) diskurzivní ochrana demokratického zřízení, kterou je myšleno ideově-politické vypořádání se s politickým extremismem.

Ministerstvo vnitra České republiky vydává od roku 1998 na základě usnesení pravidelně každý rok zprávu, ve které informuje o vývoji situace v oblasti extremismu na území České republiky. V současné době, v závislosti na proměnách extremistické scény, nese dokument název, Zpráva o extremismu na území České republiky, Vyhodnocení koncepce boje proti extremismu a Koncepce boje proti extremismu. (Vegrichtová, 2012, s. 32)

Vězeňská služba jako instituce státu vychází z aktuální Koncepce boje proti extremismu pro rok 2014.

Koncepce je postavena na pěti hlavních pilířích:

- a) komunikací proti demagogii,
- b) vědomostí proti totalitářům,
- c) jednotná protiextremistická platforma,

- d) odbornost a imunita,
- e) efektivně a korektně proti násilí. (Koncepce boje proti extremismu 2014, s. 2)

Ad a) Koncepce si klade za cíl v rámci tohoto pilíře účinně a systematicky informovat veřejnost o podobách a formách extremismu na území České republiky. A to zejména s akcentem na osvětlení ideologické základny extremistů, historických paralel a širšího celospolečenského kontextu. (Vegrichtová, 2012, s. 34)

Ad b) Extremismus je vnímán jako negativní společenský jev, který bývá zpravidla doménou mladé generace. (Vegrichtová, 2012, s. 35)

V rámci výchovy a vzdělávání, především mladistvích, je nezbytné působit na utváření jejich osobnosti s cílem vytvoření vlastního úsudku a kritického myšlení jako prevenci proti extremistickým tendencím. Osvěta v rámci celé populace je nedílnou součástí boje proti extremismu.

Ad c) Vězeňská služba se připojila k plnění zásad Koncepce boje proti extremismu. Ve spolupráci s Policií ČR a dalšími institucemi pracuje na předcházení a potírání projevů extremismu.

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody zřizuje *poradní sbor ředitele věznice*. Jeho členy jmenuje ředitel z řad odborníků, kteří nejsou zaměstnanci věznice.

Za členy poradního sboru jsou zpravidla vybíráni zástupci obce, krajského úřadu, vedoucí představitelé krajského ředitelství Policie ČR, Hasičského záchranného sboru, Celní správy, Armády ČR, funkcionáři příslušného okresního soudu a státního zastupitelství nebo vedoucí pracovníci Městské policie, Probační a mediační služby nebo Úřadu práce.

Poradní sbor má v gesci řešení bezpečnostní agenty, zacházení s odsouzenými, postpenitenciární péčí, řešení mimořádných událostí apod.

Ad d) Cílem čtvrtého pilíře je příprava odborníků, kteří mají dostatečné zázemí pro výkon svých pravomocí. Profesionalita nesmí být narušena snahou extremistů infiltrovat bezpečnostní sbory a zneužívat získané know-how pro vlastní potřeby. Infiltrace je obzvláště nebezpečná nejen s ohledem na konkrétní práci bezpečnostních složek, zejména Policie ČR, ale i s ohledem na celkovou image u veřejnosti a důvěryhodnost jejich mediálních sdělení. (Vegrichtová, 2012, s. 39)

V rámci dlouhodobé koncepce boje proti extremismu organizuje ročně Vězeňská služba ČR školení příslušníků a zaměstnanců formou e-learningu z problematiky extremismu. Školení s názvem Strategie boje proti extremismu je zaměřeno obecně na extremismus politický, pravicový, levicový, ale i náboženský. Uceleně charakterizuje jednotlivé extremistické směry, informuje o současné situaci na extremistické scéně. Příslušníci a zaměstnanci jsou seznámeni s vládní Koncepcí boje proti extremismu.

Školící materiál však neuvádí žádné konkrétní rady nebo postupy, jak projevům extremismu a šíření extremistických myšlenek v penitenciárním prostředí mezi vězni samotnými předcházet nebo je odhalovat. Z tohoto pohledu se jedná o materiál ryze informativní.

Ad e) Cílem koncepce není nastavení paušálního postupu proti extremistům represí. Existují důvodné obavy, že tato strategie by vyvolala vlnu radikalizace. Ambicí koncepce také není zavádět kvůli extremistům nová opatření, která by mohla omezovat práva a svobody dalších skupin, které chtějí prezentovat své názory. Úspěch je spatřován pouze v cíleném a tvrdém postihu jedinců, kteří se dopouštějí porušování zákona, a prevenci jako takové. (Vegrichtová, 2012, s. 42.)



## **II. PRAKTICKÁ ČÁST**

## 9 VLIV EXTREMISMU V PENITENCIÁRNÍM PROSTŘEDÍ

V předchozích kapitolách předkládané diplomové práce jsem nastínil souhrn poznatků k problematice extremismu v penitenciární praxi. Teoretická část diplomové práce se zaměřuje na vliv extremismu v penitenciárním prostředí.

### 9.1 Cíl výzkumu

Cílem byla analýza působení extremismu v penitenciárním prostředí, přesněji ve výkonu trestu odnětí svobody. Primárním cílem bylo zjištění, zda se extremistické myšlenky v penitenciárním prostředí vyskytují a do jaké míry ovlivňují a působí na odsouzené.

### 9.2 Hypotézy

- a. Odsouzení znají česká pravicová i levicová extremistická hnutí či organizace.
- b. Odsouzení se ve výkonu trestu odnětí svobody setkávají více s příznivci pravicových extremistických hnutí než levicových.
- c. Odsouzení více sympatizují s extrémně pravicovými myšlenkami než s levicovými či náboženskými.
- d. Odsouzení si nemyslí, že by se během výkonu trestu odnětí svobody názorově radikalizovali.

### 9.3 Metody výzkumu

Metoda, která byla při výzkumu použita pro sběr dat, byla dotazník. Byl zkonstruován dotazník, který odpovídal kritériím obsahové i formální adekvátnosti.

Dotazník byl rozdělen do dvou částí.

V první části byla zjišťována penitenciární charakteristika respondentů. Otázky byly zaměřené na jejich zkušenost s penitenciárním prostředím.

Druhá, rozsáhlejší část byla zaměřena na vztah respondentů k extremismu v kontextu penitenciárního prostředí a byl zjišťován samotný cíl výzkumu

Respondentům byly před zahájením vyplňování výzkumným pracovníkem podány pokyny nezbytné k porozumění konstrukce dotazníku a informace ke správnému vyplnění dotazníku včetně uvedení příkladu. Samotné vyplňování dotazníku prováděli respondenti samostatně.

## 9.4 Místo a průběh výzkumu

Empirické šetření bylo prováděno se souhlasem vedení ve Vazební věznici Olomouc.

Vazební věznice Olomouc je profilována jako vazební věznice s oddělením pro výkon trestu odnětí svobody mužů s dozorem. Vazební věznice zajišťuje eskortu obviněných k soudním jednáním u soudů v Olomouckém kraji a také k okresním soudům ve Zlíně, Kroměříži a ve Svitavách.

V lednu 2015, kdy byl prováděn sběr dat, bylo ve vazební věznici umístěno 125 odsouzených (z toho 5 žen a 1 mladiství), z dospělých odsouzených byli 2 odsouzení v režimu zvýšené ostrahy, 23 odsouzených v režimu ostrahy, 98 odsouzených v režimu dozoru a 1 odsouzený v režimu dohledu.

## 9.5 Vzorek respondentů

Původním záměrem bylo oslovit k účasti v šetření všechny odsouzené ve výkonu trestu. Po dohodě s vedením vazební věznice byli z tohoto záměru vyjmuti odsouzení v režimu zvýšené ostrahy, odsouzené ženy a mladiství. Osloveno k účasti ve výzkumu bylo 115 odsouzených. S účastí souhlasilo nakonec 68 odsouzených, což je 59,1 % oslovených odsouzených.

## 10 ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

### 10.1 Otázka č. 1: Jak dlouho jste již ve výkonu trestu odnětí svobody?

Tabulka č. 1 – Otázka č. 1

	Počet	%	Kumulativní %
Méně než 1 rok	17	25,0	25,0
1 až 2 roky	32	47,0	72,0
2 až 5 let	11	16,2	88,2
5 až 10 let	8	11,8	100
Více jak 10 let	0	0	100
Celkem	68	100	

Drtivá většina respondentů (88,2%) je ve výkonu trestu odnětí svobody méně než pět let. Téměř tři čtvrtiny respondentů (72%) jsou ve výkonu trestu odnětí svobody méně než 2 roky. To je dáno profilací vazební věznice a faktem, že vazební věznice nemá kapacity na oddělení výkonu trestu odnětí svobody takové jako v klasických věznicích. Současně jsou zde umísťováni pachatelé s nižší trestní sazbou.

Z výsledků lze předpokládat, že vliv negativních důsledků pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody, zejména působení prizonizace, nebude na psychiku respondentů dominantní jako v případě odsouzených s delším trestem odnětí svobody.

**10.2 Otázka č. 2: Po kolikáté jste ve výkonu trestu odnětí svobody?**

Tabulka č. 2 – Otázka č. 2

	Počet	%	Kumulativní %
Poprvé	32	47,1	47,1
Podruhé	19	27,9	75,0
Potřetí	5	7,4	82,4
Počtvrté a více	12	17,6	100
Celkem	68	100	

Téměř polovina respondentů je ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé. U těchto osob bude míra prizonizace nízká. Naopak lze předpokládat, že vyšší míra prizonizace bude u recidivistů, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody počtvrté a více. Tato skupina odsouzených se bude v penitenciárním prostředí již dobře orientovat a bude znát jeho zákonitosti.

### 10.3 Otázka č. 3: Znáte nějakou českou pravicovou extremistickou organizaci, skupinu nebo hnutí?

Tabulka č. 3 – Otázka č. 3

	Počet	%	Kumulativní %
Ano,			
Skinheads	26	38,2	38,2
Dělnická strana	15	22,1	50,3
Hooligans	7	10,3	60,6
Ostatní	7	10,3	70,9
Ne	13	19,1	100
Celkem	68	100	

Více jak třetina respondentů si pod pojmem pravicové extremistické organizace, skupiny či hnutí představí příslušníky hnutí *Skinheads*. *Skinheads* mají v penitenciárních podmínkách tedy spíše ultrapravicovou pověst.

Překvapivě vysoký počet respondentů (10,3%) zařadil mezi pravicové extremistické skupiny fotbalové *hooligans*. Jádrem těchto skupin u nás jsou přívrženci pravicových extremistických organizací. Přestože nelze všechny *hooligans* zařadit k přívržencům ultrapravice (zejména v zahraničí mají některé kluby i ultralevicové *chuligány* – např. AS Řím), v podmínkách České republiky jsou vnímáni veřejností spíše ultrapravicově.

Tři respondenti uvedli jako pravicovou extremistickou skupinu *Národní odpor*, po jednom respondentu uvedlo *Vlasteneckou frontu*, *Republikánskou stranu* a *Ku-klux-klan*.

Pětina respondentů nezná žádnou pravicovou extremistickou organizaci, skupinu nebo hnutí.

Více jak dvě třetiny respondentů uvedlo více méně pravicové extremistické skupiny. Potvrdila se tak hypotéza, že odsouzení mají přehled a znají českou extremistickou scénu.

#### 10.4 Otázka č. 4: Znáte nějakou českou levicovou extremistickou organizaci, skupinu nebo hnutí?

Tabulka č. 4 – Otázka č. 4

	Počet	%	Kumulativní %
Ano,			
Komunisti	30	44,1	44,1
Anarchisti	9	13,2	57,3
Antifa	8	11,8	69,1
Ostatní	3	4,4	73,5
Ne	18	26,5	100
Celkem	68	100	

Komparací výsledků s odpověďmi u otázky č. 1 je patrné, že mají respondenti menší povědomí o levicových extremistických organizacích než je tomu u pravicových extremistických organizací. Většina kladných odpovědí uváděla jako ultralevicovou organizaci komunisty, a to buď přímo, nebo jako komunistickou stranu. Obecné zařazení komunistů nebo komunistické strany k levicovým extremistickým myšlenkám je však diskutabilní, obzvláště při vědomí, že Komunistická strana Čech a Moravy je řádnou parlamentní stranou se silnou voličskou základnou. Na druhou stranu radikální komunistické myšlenky můžeme považovat za extremistické. Právě levicové extremistické skupiny uvedla necelá třetina respondentů (29,4%). Částečně se tedy nepotvrdila hypotéza, že odsouzení znají české extrémně levicové organizace, skupiny nebo hnutí.

### 10.5 Otázka č. 5: Setkal jste se během výkonu trestu odnětí svobody s příznivci pravicových extremistických hnutí?

Tabulka č. 5 – Otázka č. 5

	Počet	%	Kumulativní %
Ano	62	91,2	91,2
Ne	6	8,8	100
Nevím	0	100	100
Celkem	68	100	

Téměř všichni respondenti (91,2%) se během výkonu trestu odnětí svobody setkali s příznivci pravicových extremistických hnutí. Pouze necelá desetina (8,8%) respondentů se v prostředí výkonu trestu odnětí svobody s příznivci pravicových extremistických hnutí nesešla. Lze tedy dovést, že myšlenky pravicového extremismu jsou v penitenciární praxi přítomny.



### 10.6 Otázka č. 6: Setkal jste se během výkonu trestu odnětí svobody s příznivci levicových extremistických hnutí?

Tabulka č. 6 – Otázka č. 6

	Počet	%	Kumulativní %
Ano	20	29,4	29,4
Ne	36	52,9	82,3
Nevím	12	17,7	100
Celkem	68	100	

Více jak dvě třetiny respondentů uvedly, že se s příznivci levicových extremistických hnutí během výkonu trestu odnětí svobody nesetkaly nebo nedokázaly na otázku odpovědět. Necelá třetina respondentů zaznamenala zkušenost těmito příznivci.

Komparací s výsledky u otázky č. 5 je zřejmé potvrzení hypotézy, že pravicový extremismus je odsouzenými poměrně více vnímán a více se odsouzení setkávají s přívrženci pravicových extremistických hnutí než levicových.

### 10.7 Otázka č. 7: Sympatizujete s některými myšlenkami pravicových extremistů?

Tabulka č. 7 – Otázka č. 7

	Počet	%	Kumulativní %
Ano	10	14,7	14,7
Spíše ano	29	42,6	57,3
Nevím	3	4,4	61,7
Spíše ne	4	5,9	67,6
Ne	22	32,4	100
Celkem	68	100	

Většina respondentů (57,3%) na otázku, zda sympatizuje s myšlenkami pravicových extremistů, odpověděla kladně. Třetina respondentů (32,4%) ultrapravicové myšlenky striktně odmítla. U respondentů v případě této otázky došlo k významné polarizaci názorů s převahou sympatizantů krajně pravicových myšlenek.

### 10.8 Otázka č. 8: Sympatizujete s některými myšlenkami levicových extremistů?

Tabulka č. 8 – Otázka č. 8

	Počet	%	Kumulativní %
Ano	8	11,8	11,8
Spíše ano	17	25	36,8
Nevím	4	5,9	42,7
Spíše ne	8	11,8	54,5
Ne	31	45,5	100
Celkem	68	100	

Přestože více než třetina respondentů (36,8%) sympatizuje s extrémně levicovými myšlenkami, téměř polovina respondentů (45,5%) je naopak striktně odmítá. Dochází tak ke stejné názorové polarizaci jako v případě otázky č. 7, s tím rozdílem, že naopak převládají odpůrci krajně levicových myšlenek.

### 10.9 Otázka č. 9: Sympatizujete s některými myšlenkami náboženských extremistů?

Tabulka č. 9 – Otázka č. 9

	Počet	%	Kumulativní %
Ano	1	1,5	1,5
Spíše ano	3	4,4	5,9
Nevím	5	7,3	13,2
Spíše ne	8	11,8	25,0
Ne	51	75	100
Celkem	68	100	

Z odpovědí respondentů je zřejmé, že nemají vztah a názorově nesouhlasí s myšlenkami náboženských extremistů, plně tři čtvrtiny respondentů tyto myšlenky odmítají. Vliv náboženského extremismu v penitenciárním prostředí je tedy zanedbatelný.

Komparací výsledků u otázek č. 7 až 9 můžeme potvrdit vyřčenou hypotézu, že odsouzení inklinují spíše k pravicově extremistickým myšlenkám ve srovnání s levicovými a náboženskými extremistickými myšlenkami. Zajímavým zjištěním jsou zanedbatelné sympatie odsouzených k náboženskému extremismu.

### 10.10 Otázka č. 10: Myslíte si, že výkon trestu odnětí svobody radikalizoval Vaše názory?

Tabulka č. 10 – Otázka č. 10

	Počet	%	Kumulativní %
Ano	3	4,4	4,4
Spíše ano	14	20,6	25
Nevím	5	7,3	32,3
Spíše ne	31	45,6	77,9
Ne	15	22,1	100
Celkem	68	100	

Více než dvě třetiny respondentů (67,7%) se domnívají, že se jejich názory během výkonu trestu odnětí svobody spíše nebo určitě neradikalizovaly. To potvrzuje hypotézu, že většina odsouzených si nemyslí, že by výkon trestu odnětí svobody nějak radikalizoval jejich názory. K zamyšlení je ovšem fakt, že plná čtvrtina respondentů uvedla, že se více či méně v penitenciárním prostředí radikalizovala.

## ZÁVĚR

Při pohledu na vývoj posledních světových událostí představuje extremismus opravdovou hrozbu demokratickému systému. Extremismus cílí na samotné základy naší společnosti. Extremismus nelze tolerovat jako součást demokratické společnosti. Extremistické myšlenky mají tu vlastnost, že se snáze šíří v prostředí sociální exkluze, kde je nedostatečná informovanost. Nelze se zaměřovat pouze na následky, ale je naprosto nezbytné se zaměřit na příčiny extremismu.

Vězeňská služba ČR se jako organizační složka státu účastní boje proti extremismu. Má však v tomto boji nesnadnou úlohu. Zvláštnosti panitenciárního prostředí mezi odsouzenými, jejich vzájemné vztahy, staví před pracovníky Vězeňské služby ČR překážky. Odsouzení žijí dvěma životy. Jedním formálním pro zaměstnance a příslušníky Vězeňské služby ČR a druhým neformálním, založeným na vlastních vztazích, pravidlech a hierarchii vězeňské subkultury. Proniknout do takovéto pavučiny vztahů není pro odborné pracovníky jednoduché a cílevědomě usměrňovat chování odsouzených také ne. Přesto pracovníci Vězeňské služby ČR usilují o to, aby výkon trestu odnětí svobody plnil svůj účel a aby po propuštění z výkonu trestu vyšel plně resocializovaný jedinec. Ve vztahu k extremismu to platí stejně.

Z výsledků výzkumu provedeného v penitenciárním prostředí je zřejmé, že se extremistické myšlenky v penitenciárním prostředí vyskytují a většina odsouzených má osobní zkušenost s příznivci extremistických hnutí. Na druhou stranu si odsouzení nemyslí, že by se ve výkonu trestu odnětí svobody radikalizovaly jejich názory. Tento postoj může, ale nemusí, být zkreslen nesprávným subjektivním hodnocením, kdy není odsouzeným poskytována dostatečná zpětná vazba okolí.

Naproti tomu při vyhodnocení odpovědí vyšlo najevo, že se názory části odsouzených během pobytu v penitenciárním prostředí více či méně radikalizovaly. Pro penitenciární prostředí je tento stav k zamyšlení a případnému přijetí některých opatření.

Změnu těchto postojů a tendence vlivu extremistických myšlenek v penitenciárním prostředí bychom mohli stanovit na základě dlouhodobého výzkumu.

Vězeňská služba ČR by nadále měla postupovat dle zásad Koncepce boje proti extremismu, zejména se zaměřit na komunikaci a informovanost odsouzených o problematice extremismu. Diskuze, předkládání historických souvislostí, negativní

příklady, rozvoj tolerance k jinak smýšlejícím a jiným etnikům, apod. jsou účinné nástroje protiextremistické politiky. Všechny tyto nástroje je potřeba nenásilným způsobem zapracovat do programů zacházení s odsouzenými.

## SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

### Publikace

- [1] ATKINSON, R. a kol. *Psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, 751 s. ISBN 80-7178-640-3
- [2] BINKA, B. *Zelený extremismus: ideje a mentalita českých environmentálních hnutí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 248 s. ISBN 978-80-210-4791-4.
- [3] BLAŽEK, R., POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J. *Nebezpečí sekt*. 1. vyd. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2002, 239 s. ISBN 80-86568-07-5.
- [4] ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství Policejní akademie ČR, 2002, 148 s. ISBN 80-7251-104-1.
- [5] ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana (kriminologický pohled na terciální prevenci)*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství Policejní akademie ČR, 2005. 163 s. ISBN 80-7251-207-2.
- [6] ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana: terciální prevence, její možnosti a limity*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.
- [7] ČERNÝ, P. *Politický extremismus a právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 207 s. ISBN 80-86861-86-4.
- [8] DANICS, Š. *Extremismus*. 1. vyd. Praha: Triton: Existencialia, 2003, 62 s. ISBN 80-7254-454-3.
- [9] DANICS, Š., KAMÍN, T. *Extremismus, rasismus a antisemitismus*. 2. rozš. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, 151 s. ISBN 978-80-7251-286-7.
- [10] HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. 183 s. ISBN 80-86708-05-5.
- [11] HANUŠ, B. *Primární základy penologie*. 1. Vyd. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského, 2005. 95 s. ISBN 80-86723-14-3.



- [12] HENRYCH, I. *Vybrané kapitoly z penologie*. 1. vyd. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2010. 73 s. ISBN 978-80-7248-574-1.
- [13] CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 183 s. ISBN 978-80-7367-098-6.
- [14] CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. 1. vyd. Praha: Linde, 2001, 172 s. ISBN 80-7201-265-7.
- [15] CHMELÍK, J. a kol. *Extremismus*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 425 s. ISBN 978-80-7380376-6.
- [16] JŮZL, M. *Penitenciaristika a penologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012. 149 s. ISBN 978-80-87182-24-6.
- [17] KALAMÁR, Š. a kol. *Extremismus I*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2011. 122 s. ISBN 978-80-7251-355-0.
- [18] *Koncepce boje proti extremismu pro rok 2014*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, odbor bezpečností politiky, 2010, 11 s.
- [19] KOTLÁN, P. *Demokracie ve stínu: extremismus, terorismus, fašismus, komunismus*. 1. vyd. Ostrava: Institut vzdělávání Sokrates, 2003. 173 s. ISBN 80-86572-07-2.
- [20] KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné – obecná část*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009. s. 797. ISBN 978-80-7400-042-3.
- [21] KÝR, A. *Věznění a vězeňství*. In: Historická penologie I/2006. str. 1 – 4. Časopis Institutu vzdělávání – Kabinetu dokumentace a historie VS ČR. Praha: Vězeňská služba ČR, 2006.
- [22] LEBEDA, D. *Úvod do problematiky extremismu: příručka pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. 99 s. ISBN 978-80-7478-394-4.
- [23] MAREŠOVÁ, A. *Kriminologické a právní aspekty extremismu*. Praha: IKSP, 1999. s 20. in CHMELÍK, J. a kol. *Extremismus*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 425 s. ISBN 978-80-7380-376-6.
- [24] MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2003. 142 s. ISBN 80-7042-256-4.

- [25] MAŘÁDEK, V. *Vězeňství*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005. 203 s. ISBN 80-7368-002-5.
- [26] MATOULEK, J., SEJKOROVÁ, H. *Právní rádce odsouzeného*. 1. vyd. Praha: Leges, 2011. 224 s. ISBN 978-80-87212-89-9.
- [27] MATOUŠKOVÁ, I. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. 296 s. ISBN 978-80-247-4580-0.
- [28] MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2008. 194 s. ISBN 978-80-210-4550-7.
- [29] NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D. *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1991. 69 s. ISBN 80-7066-518-1.
- [30] NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1997. 140 s. ISBN 80-7179-177-6.
- [31] PAUKERTO VÁ, J., SOCHŮREK, J. *Penitenciární psychologie*. Stráž pod Ralskem: Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, 2002.
- [32] POPELKA, J. *Penologie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 96. s. ISBN 978-80-244-2932-8.
- [33] RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie I*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. 125 s. ISBN 978-80-7435-264-5.
- [34] SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. II. Díl. Teorie a praxe zacházení s vězňnými*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007a. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.
- [35] SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. III. Díl. Negativní jevy ve vězení*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007b. 69 s. ISBN 978-80-7372-205-0.
- [36] SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007c. 80 s. ISBN 978-80-7372-287-6.
- [37] SOCHŮREK, J. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009. 186 s. ISBN 978-80-7372-448-1.
- [38] SVOBODA, I. *Politický extremismus a terorismus jako ohrožení bezpečnosti státu*. 1. vyd. Brno: Univerzita obrany, 2010. 144 s. ISBN 978-80-7231-769-1.

- [39] ŠPANKOVÁ, V. *Resociálizácia odsúdených*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 177 s. ISBN 978-80-7380-484-8.
- [40] ŠTĚRBA, V. *Penologie*. 1. vyd. Praha: Armex, 2007. 148 s. ISBN 978-80-86795-48-5.
- [41] URBAN, L., DUBSKÝ, J. *Sociální deviace*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 167 s. ISBN 978-80-7380-133-5.
- [42] VEGRICHTOVÁ, B. *Extremismus: činnost bezpečnostních složek*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2012. 144 s. ISBN 978-80-7251-385-7.

### Internetové zdroje

- [43] *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR za rok 2013* [online]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/> [cit.2015-01-20].

### Právní normy

- [44] Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci, v platném znění [online]. Dostupné z CODEXIS: Legislativa ČR: ATLAS consulting, spol. s r.o. [cit.2015-02-03].
- [45] Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění [online]. Dostupné z CODEXIS: Legislativa ČR: ATLAS consulting, spol. s r.o. [cit.2015-02-03].
- [46] Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, v platném znění [online]. Dostupné z CODEXIS: Legislativa ČR: ATLAS consulting, spol. s r.o. [cit.2015-02-03].

## **SEZNAM TABULEK**

Tabulka č. 1 – Otázka č. 1

Tabulka č. 2 – Otázka č. 2

Tabulka č. 3 – Otázka č. 3

Tabulka č. 4 – Otázka č. 4

Tabulka č. 5 – Otázka č. 5

Tabulka č. 6 – Otázka č. 6

Tabulka č. 7 – Otázka č. 7

Tabulka č. 8 – Otázka č. 8

Tabulka č. 9 – Otázka č. 9

Tabulka č. 10 – Otázka č. 10

## **SEZNAM PŘÍLOH**

Příloha P I: Dotazník

## PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

### Dotazník

1. Jak dlouho jste již ve výkonu trestu odnětí svobody?
  - a) méně než rok,
  - b) 1 až 2 roky,
  - c) 2 až 5 let
  - d) 5 až 10 let
  - e) více jak 10 let
  
2. Po kolikáté jste ve výkonu trestu odnětí svobody?
  - a) poprvé
  - b) podruhé
  - c) potřetí
  - d) počtvrté a více
  
3. Znáte nějakou českou pravicovou extremistickou organizaci, skupinu nebo hnutí?
  - a) ano, uveďte:
  
  - b) neznám žádné
  
4. Znáte nějakou českou levicovou extremistickou organizaci, skupinu nebo hnutí?
  - a) ano, uveďte:
  
  - b) neznám žádné
  
5. Setkal jste se během výkonu trestu s příznivci pravicových extremistických hnutí?
  - a) ano
  - b) ne
  - c) nevím
  
6. Setkal jste se během výkonu trestu s příznivci levicových extremistických hnutí?
  - a) ano
  - b) ne
  - c) nevím

7. Sympatizujete s některými myšlenkami pravicových extremistů?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) ne

8. Sympatizujete s některými myšlenkami levicových extremistů?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) ne

9. Sympatizujete s některými myšlenkami náboženských extremistů?

- f) ano
- g) spíše ano
- h) nevím
- i) spíše ne
- j) ne

10. Myslíte si, že výkon trestu odnětí svobody radikalizoval Vaše názory?

- k) ano
- l) spíše ano
- m) nevím
- n) spíše ne
- o) ne